

ZRINYI MIKLÓS KÖNYVJEGYZETEI

KIADJA ÉS BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA:
DRASENOVICH MÁRIA

1 9 3 4

KULTÚRA KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZET NYOMTATÁSA, PÉCS

SCRITTI DELL'ISTITUTO ITALIANO
PUBBLICATI DA EUGENIO KASTNER

1. **Lukic Gyula :** Ugo Foscolo és a romanticizmus. 1928.
2. **Kardos Tibor :** Callimachus. Tanulmány Mátyás király államrejonjáról. 1931.
3. **Kardos Tibor :** Zrinyi a költő a XVII. század világában. 1932.
4. **Vándor Gyula :** Olaszország és a magyar romantika. 1933.
5. **Kardos Tibor :** Néhány adalék a magyarországi humanizmus történetéhez. 1933.
6. **Ifj. Grandpierre Emil :** Az olasz ismeretelméleti dráma. 1933.
7. **Drasenovich Mária :** Zrinyi Miklós könyvjegyzetei. 1934.

TARTALOM.

BEVEZETÉS	Lap 5
I. A Zrinyi-könyvtár. — II. A jegyzetek. — III. Világnézeti elemek. — IV. Magyar valóság. — V. Jegyzet és kifejtés.	
ZRINYI MIKLÓS JEGYZETEI.	25
I. A költő. — II. Zrinyi történet- és világszemlélete. — III. A had- vezér. — IV. A gazda. — V. A figyelmes olvasó.	
FÜGGELÉK.	71
I. A jegyzetelt könyvek. — II. Párhuzamok. — III. Irodalom. — IV. Con- clusione.	

BEVEZETÉS.

A pécsi egyetem olasz intézete 1932-ben azzal a megbízással küldött ki Zágrábba, hogy ott másoljam le s adjam ki a Zrinyi-könyvtár könyveiben található sajátkezű Zrinyi-jegyzeteket. Hálas köszönetemet fejezem ki *Kastner Jenő* professzor úrnak, aki állandó irányításával munkámban vezetett. Nagy hálával tartozom *Tentor Máté* úrnak, a zágrábi egyetemi könyvtár igazgatójának, aki a legnagyobb előzékenységgel megengedte nekem, hogy az ott elhelyezett Zrinyi-könyvtárban dolgozhassam és a nagy értékű anyagot összegyűjthessem. Köszönetet mondok *Mészáros Ede* magántanár úrnak, aki a latin szöveg ellenőrzésében mindig készségesen segített.

Zrinyi munkáit mindig Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc teljes kiadásában, (Pest. 1852.) Z. m. jelzéssel idézem.

1. A Zrinyi-könyvtár.

A zágrábi Zrinyi-könyvtárban történt kutatásom néhány szerény adattal hozzájárul a könyvtár történetének és jelen állapotának tisztázásához.

Tudjuk, hogy a költő halála után (1664) a gazdag könyvtár fiának, Zrinyi Ádámnak tulajdonába került. Ádám halála után (1691) özvegye Lamberg Mária Katalin grófnő újból férjhez megy Wlassin Miksa Ernő báróhoz. Leányuk Leopoldina Daun Henrik gróf felesége lesz. Vele a Zrinyi-reliquiák és a könyvtár Vöttauba, Morvaországba kerülnek. A Zrinyi Ádám, báró Wlassin és gróf Daun könyveivel kibővült Zrinyi Miklós-könyvtárat 1880-ban Szluha László fedezi fel és Toldy László a Magyar Történelmi Társulat egy ülésén számol be róla. Az érdeklődés hamar megszűnik, de 1891-ben felújul, amikor a vöttaui majoratus ura meghal. Mielőtt sikerült volna az értékes könyvgyűjteményt a magyar nemzet számára megszerezni, az ingóságokat eladják és a könyvtár Bécsbe egy antiquariushoz kerül. Ettől veszi meg 1892-ben a zágrábi egyetemi könyvtár és mai napig is birtokában van.¹

¹ Majláth Béla: Zrinyi a költő könyvtára. Akadémiai Értesítő 1891. 400—415. l.

A Nemzeti Múzeumnak minden igyekezete ellenére sem sikerült megszereznie.

A bécsi Kende antiquárium kiadásában 1893-ban megjelent *Bibliotheca Zrinyiana* című kiadvány közli a Zrinyi-könyvtár 1662-ben Csáktornyan írt kéziratos katalógusát, amely 431 kötetet sorol fel. Külön közli a belőlük 1893-ban meglévő könyvek jegyzékét. Akkor még 249 művet (277 kötetet) tartalmazott az, mihez hozzákapcsolta Zrinyi Ádám 29 könyvét. 1662-től 1893-ig tehát 154 kötet veszett el.

A zágrábi Zrinyi-könyvtár jelenlegi jegyzéke 424 művet katalogizál a kéziratok nélkül. Azonban ez a szám magába foglalja a Zrinyi Miklós, Zrinyi Ádám, báró Wlassin és gróf Daun hagyatékából fennmaradt összes könyveket is. Bennünket csak a Zrinyi Miklós-könyvtár érdekel. A Kende és a zágrábi katalógus összehasonlításának eredménye a következő: 1893 óta 10 mű hiányzik 12 kötetben.² Hiány több kötetes műveknél 5 található.³

A zágrábi katalógus alapján azonban más változásokat is veszünk észre. Olyan köteteket találunk, melyek a Zrinyi kata-

² Itt és a következőkben zárójel között a Zrinyi-könyvtár katalógus megjelenését idézzük:

1. Blaeu W. *Theatrum novum et magnum urbium Belgiae regiae* (V. 5—6. 2 kötet).
2. Blaeu W. *Theatrum orbis terrarum s. Atlas novus in quo tabulae et descriptiones omnium regionum editae.* (VI. 2—3. Vol. 2. u. 3.)
3. Dessel V. A. *Henrici Linschoti responsa sive consilia juris.* (S. N.)
4. Leoninus Alb. *Centuria conciliorum.* (S. N.)
5. *Anmerkungen über die Augsbургische Pharmacopoe.* (II. 15.)
6. Plinius. *Histor. natur. LIXXXVII. aptissim. figuris exculti ab Alex. Benedicto emendatiores reddit.* (XI. 11.)
7. Schonaeus Cornelius. *Terentius Christianus seu comoediae sacrae.* (S. N.)
8. Siri V. *Mercurio overo historia de' correnti tempi.* (II. 23.)
9. *Stammbuch des Thomas Eszterházy.* (VIII. 50.)
10. Thwrocza Joa. *De chronica Hungariae.* (S. N.)

Kende katalógusban 23, 24, 59, 111, 131, 166, 198, 145, 209, 224, számok alatt.

³ 1—2. Biondi Fr. *L'istoria delle guerre civili d'Inghilterra tra le due case di Lancastro e Jorc.* (II. 31.) Eredetileg három kötet, most 2 hiány.

3. Cicero M. T. *Philosophicorum liber* (IX. 14.) 2 kötetből 1 hiány.

4. Guicciardini F. *La historia d'Italia.* (II. 30.) 2 kötetből 1 hiány.

5. Lonicerus Ph. *Chronicorum Turcicorum.* (III. 25.) 3 kötetből 1 hiány.

Kende katalógusban 20, 47, 85, 121. számok alatt.

lógusban 1662-ben még szerepelnek, de a Kende katalógus 1893-ban nem veszi fel őket. A könyvekben megtalálható régi katalógusszám és Zrinyi ex librise az eredetiség mellett bizonyítanak. Öt ilyen kötet van.⁴ A megmaradt Zrinyi-könyvtár állománya tehát 1932-ben 239 mű (265 kötet).

Zrinyi Miklós öt kéziratot jelöl meg. Ezek közül Kende csak kettőt ismer,⁵ melyhez még 12-t csatol. De ezek — melyek ma is megvannak — már későbbi gyarapodásból valók s részben Zrinyi műveinek kéziratai. A Kende által ismert két Zrinyi tulajdonában volt kézirat közül is elveszett egy, melyet ő Szakács-könyv cím alatt említ jegyzékében.

Két és fél század alatt tehát 166 nyomtatott mű és négy kézirat kallódott el. Ez a tény, ha azt a valószínűséget vesszük tekintetbe, hogy bizonyára több közülük tartalmazott széljegyzeteket, fájdalmas veszteséget jelent.

A Kende-katalógus névtelen szerzője megjelöli azokat a könyveket, melyekben Zrinyi sajátkezü széljegyzetei vannak. Összeállítását azonban nem fogadhatjuk el kritika nélkül, mert sok esetben téved. Gyakran helytelenül mond bizonyos glosszákat Zrinyi kézírásának,⁶ olykor nem említ meg érdekes jegyzeteket,⁷ máskor lényegteleneket fontosaknak tart.⁸

⁴ 1. Fiasco Cesare. Trattato dell' imbrigliare, arteggiare et ferrare cavalli. Padova. 1628. 22 x 16 cm. (X. 17. Kende csak a X. 18-at jelöli.)

2. Homerus. Odyssea Eiusdem Batrachomyomachia himni, aliaque eius opuscula seu catalecta Argentorati. Évszám nélkül. 17 x 10,5 cm. (VII. 7. Kende csak a VII. 9-t jelöli.)

3. Justinus. Cím lap hiányzik. A Zrinyi kat. szerint: Justini ex Trogo Pompeio historia fidelissima. 15,5 x 10 cm. (I. 30.)

4. Lackner Chr. Galea Martis, hoc est bona militia pro publica salute epitomice Tubingae 1625. 16 x 9,5 cm. (V. 24. Ugyanaz a mű 2 példányban. Kende csak az egyiket jelöli.)

5. Petrarca nuovamente ridotto alla vera lettione con un nuovo discorso sopra la qualita del suo amore. Venetia. 1619. 14,5 x 7 cm. (VIII. 4. Kende ugyanezen szám alatt más könyvet közöl: Petrarca con l'espositione di M. Alessandro Velutello, ami szintén megvan a zágrábi könyvtárban.)

⁶ Forgách, Franz: De statu Reipublicae Hungariae. (III. 29.) és Kochbuch: Az köz etkeknek főzesteről való rövid jegyzes. X. 14.)

⁷ Homerus: Odyssea (VII. 6.)

⁸ Guicciardini: Historia d'Italia.

⁸ Orbin M: Il regno degli Slavi c. könyvben ezt írja: „mit äusserst wert-vollen Anmerkungen von Nic. Zrinyi's Hand an den Rändern des Buches und in T exte.“ Bibl. Zr. 21. I. A rendkívül értékes jegyzetek főképp javítások.

Olyan könyvet, melyben kétségtelen hitelességű Zrínyi jegyzet van, 38-at találtam.⁹ Ezek alapján most már könnyen megállapíthatjuk, hogy könyvtárának mely könyvei érdekelték leginkább Zrínyit. A legtöbb jegyzetelt könyv történeti munka. Érdekelte őt általában az európai nemzetek és államok története, de főleg a rómaiak története s még ennél is inkább saját hazájának multja. Istvánfi és Bonfinius példányai nagyon figyelmes olvasóról tesznek bizonyosságot. Így jellemzően bizonyítják a jegyzetek is Zrínyi érdeklődésének kettősségét, a tudományos, humanista és a gyakorlati, nemzeti irányút. Humanista műveltsége magyarázza a rómaiak iránti előszeretetét. Mint általában a humanistákat, őt is a latin mult példái lelkesítik, de szeme előtt a magyar nemzet sorsa lebeg. Jegyzeteiben összeforrva jelentkezik ez a kettősség. A magyar események történelmi értelmét keresi s antik példákkal igyekszik bizonyítani következtetésének helyességét.

Már kevesebb a bejegyzés a hadtudományi munkákban, minek részben talán az is az oka, hogy ilyirányú tanulmányait külön írásokban, mint például a Tábori kis tractá-ban, Vitéz hadnagy-ban rögzítette meg.

Irodalmi érdeklődése a jegyzetek alapján a klasszikusok és a korabeli olasz irodalom felé hajlott. Azonkívül foglalkozik gazdasággal, földrajzzal, állattannal. A bibliai magyarázatok vallásos lelkületéről tanuskodnak.

2. A jegyzetek.

Hazánkban, mint nyugaton is, a reformáció és ellenreformáció szellemi mozgalma hívja életre a nyomtatott irodalmat. A XVII. században jelennek meg elsősorban folyamatos sorban a szerzők által kiadott művek. Az írók még küzdenek a publikálás lámpalázával, de már a megörökítés vágya él bennük. Azonban a kései humanizmus öntudatos íróit sem olvassa még a nagyközönség, csak az író közelebbi ismerősei, barátai, akiket könyveivel megajándékoz. A nyomtatott irodalom mellett még a XVII. században is megvan a kéziratos irodalom. A kéziratok másolatban jutnak az érdeklődők birtokába.¹⁰

A XVII. század e kettős irodalmi hagyatékát, a nyomtatott

⁹ Jegyzéküket lásd a függelék 1. fejezetében.

¹⁰ Thienemann Tivadar: Irodalomtörténeti alapfogalmak. Pécs. 1931. 137-144. l.

irodalmat és kéziratot, megtaláljuk gróf Zrinyi Miklósnál is. 1651-ben jelennek meg nyomtatásban a Szigeti veszedelem és az idillek, melyeket a szűkebb baráti kör olvas. Hadtudományi munkái kéziratban terjednek el és csak később a hazafias lelkesedés ad nekik kötött formát, amikor Rákóczi táborában kinyomtatják.¹¹ Közvetlen hatással sem az egyik, sem a másik nem lehetett az egész olvasó magyar közönségre s természetesen a kor szellemi fejlődésére sem.

Ha már a könyv és kézirat terjedése is még ilyen kezdetleges fokon állt s ily szűk térre szorítkozott, nem kelthettek különösebb érdeklődést a költők, írók magánfeljegyzései sem, vagy legalább is nem oly mértékben, hogy nyilvánosság elé hozták volna. Ez már a későbbi századok feladata, amikor az irodalmi érdeklődés tudományos törekvéssé fokozódik és a könyvek előállítása is könnyebbé válik.

Így találkozunk a XX. század elején egy XVII. századbeli geniusszal, Zrinyi Miklóssal, egészen különös, eddig ismeretlen formában, új megvilágításban. Irodalmi, kutató és tudományos munkásságának egy harmadik módját ismerjük meg s ezek Zrinyi könyveibe írt sajátkezű feljegyzései és széljegyzetei.

Irodalomtörténészeinket sokat foglalkoztatta a Zrinyi-könyvtár s a kiadott katalógus.¹² Az ismert jegyzetek¹³ alapján igyekeztek rekonstruálni Zrinyi tanulmánykörét, hogy ügyes következtetéssel műveinek forrásait kimutassák. A terjedelmes Zrinyi-irodalom e kérdésben érezte a hiányt.¹⁴ Talán az összegyűjtött jegyzetek segítségével egy lépéssel közelebb férközhetünk Zrinyi egyéniségéhez.

A jegyzetek állandó és élénk kapcsolatot mutatnak az olvasó Zrinyi és az olvasott könyv szerzője között. Ebben a viszonyban a jegyzetelő szerepe ugyan főleg szenvedőleges, de van benne már cselekvő elem is.

A jegyzetet a nyomtatott szövegen át egy nem eleven elő-

¹¹ Kardos Tibor: Zrinyi a költő a XVII. század világában. Budapest. 1932. 26. l.

¹² Bibliotheca Zrinyiana. Wien. 1893. Verlag Kende.

¹³ Széchy Károly: Gróf Zrinyi Miklós. Magyar történeti életrajzok. Budapest. 1898. II. kötet 242—243. l.

¹⁴ Kardos Tibor: id. m. 10. l. „Rendkívül hiány, hogy ezek a jegyzetek mindeddig kiadatlanok. Pedig rajtuk keresztül tudnának közelebb férni Zrinyi lelkéhez, műveinek genesiséhez.”

adó szerző szelleme sugalta. Abban a másodpercnyi átgondolásban, mely a szöveg olvasása és a sugalmazott gondolat leírása között eltelt, már benne van az olvasó egyéni állásfoglalása. S ez az egyéni állásfoglalás nagyon jellemző XVII. századbeli nagy írónkra. Zrinyi nemcsak a művelt ember szemszögéből figyeli a szerző világszemléletét, megállapításait, hanem mint író érzékenyebb lélekkel, mint hadvezér hevesebb ellenállással, mint tudós élesebb kritikával követi gondolatmenetét. Megérti, helyesli, vagy szembehelyezkedik vele, cáfolja, állításait tagadja s ellenvéleményként saját érveit alkalmazza.

S Zrinyinek ez az aktív állásfoglalása nem vész el azután nyomtalanul, mert egy-egy olvasmánya során felmerülő gondolat majd csírája lesz egy-egy írói elmélkedésének, fejtegetésének, vagy színesebben kidolgozott költői képének. Olvasmányainak egyes benyomásai bevésődnek tudatába s értékes tőkeként pihennek. A művész keze azután formálni kezdi, rendszerezi. A művész lelkében felhalmozott anyag növekszik, bővül, a fantázia kiszínezi az értelem munkáját s az átélés nagy pillanata után előttünk áll a mű, olyan mű, ahol itt-ott még előbukkannak az alapmotívumok, melyekből kibontakozott. Így feslik néhány Zrinyi jegyzet virággá a Szigeti Veszedelemben.¹⁵ Ép ezért a jegyzetek közlésekor mindegyikük után odajegyeztük Zrinyi műveiből azokat a sorokat, melyek vele, ott ahol ilyet kikutathattunk, közvetlen rokonságban, vagy összefüggésben állanak.

Akad olyan eset is, hogy Zrinyi majdnem szóról-szóra átírja jegyzetét valamely munkájában, mint például a Vitéz hadnagyban, Mátyás király életéről írott elmélkedésében, vagy a Jörök áfiumban teszi.¹⁶

A jegyzetek rendszerezésében sem a chronologiai, sem a könyvszerinti felosztás nem adott volna képet Zrinyinek a jegyzetekben megnyilvánuló jelleméről. Legcélravezetőbbnek tartottuk, ha egy-egy érdeklődési kört tanúsító jegyzeteket foglalunk közös csoportba. Így önmagától alakult ki öt kisebb fejezet, melyek alá először a költőt, másodszer a világszemléleti és történeti kérdésekről gondolkodó embert, harmadszor a hadvezért, negyedszer a gondos gazdát, ötödször általában a figyelmes olvasót jellemző jegyzeteket soroltuk.

¹⁵ Lásd pl. a 34, 109, 200, 202 sz. jegyzetek utalását a Szigeti vesze-delem megfelelő helyeire.

¹⁶ Pl. 4, 5, 24, 34, 46, 69, 90 sz. jegyzetek.

A költő olykor önkénytelenül rímbe szedi gondolatait. A történetíró őseinek és nemzetének multját látja újjáéledni. Olvasás közben elvonuló történelmi jeleneteket szemlél; ami különösen érdekli, azt a sor mellé kiírja, hogy majd e szemelvényekből pl. ideáljának, Mátyás királynak alakját formálhassa meg. A hadvezér nem tevékenykedhetik eléggé kardjával és szavával a törökök elleni harcokban, hanem „pennával“ kezében is csatamezőkön jár. A szőlő és gyümölcsfák nemesítésével foglalkozó gazda hirtelen támadt terveit a keze ügyébe akadt könyvbe jegyzi. A figyelmes olvasó a kritikus szemével lát, vagy tartalmat jelző szót ír a margóra, hogy az őt érdeklő helyet majd könnyebben újra megtalálja; bírál, javít, véleményt mond. Kisebb stílushibák sem kerülnek el figyelmét.

Hogy magyarul, latinul és olaszul jegyez könyveiben, — még pedig gyakran olasz szöveg mellé magyarul, magyar szöveghez latinul és viszont, — azt bizonyítja, hogy ezen a három nyelven egyenlő könnyen és folyamatosan tudta kifejezni gondolatait.

Mikor Zrinyi jegyzeteit írja, kétségtelenül nem a nyilvánosság számára és a közlés szándékával nyúl tollhoz, hanem egyedül önmagának, tudásának bővítésére, gyarapítására. De miközben csáktornyai könyvtárában tanulmányaiba merül, a leszűrt következtetéseket azért is könyvel el önmagának, hogy a képzeletében már élő írói tervek számára gyűjtsön anyagot, ötletet, gondolatot.

3. Világnézeti elemek.

Zrinyi egyéni állásfoglalásában, mely nem egy jegyzetében nyilvánul, természetesen megnyilatkozik ugyanaz a világszemlélet, mely műveinek is mozgatója. Renaissance hagyomány és barokk élet, fortuna-gondolat és mindent magába ölelő Isten-eszme állanak itt is szemben egymással és békülnek meg itt is egymással.

Zrinyi a barokkszázad neveltje. A reformáció és ellenreformáció harca lezajlott már. Kialakult az új embertípus, „a harcias katolikus“. A művészetben és irodalomban az „atleta Christi“ ideálja érvényesül. Vele párhuzamosan azonban továbbél a renaissance tradíció, az antik hős eszménye. A két hősi típus, a hit és a nemzet hőse összeolvad a barokk-epikában.¹⁷ A XVII. század

¹⁷ Weisbach, Werner: Der Barock als Kunst der Gegenreformation. Berlin. 1921. 28—32. l.

irodalma más renaissance hagyományokat is ápol tovább. Erotikus renaissance motívum, érzéki szerelem tovább uralkodnak a barokk Marino költészetében. A tudományos irodalom terén a renaissance hadtudomány is új értelmezőkre talál a barokk politikai íróknál.¹⁸

A latin nyelv, mely a humanista irodalomban megtalálta a renaissance életérzés legjobb kifejezését, most a XVII. században közvetítő szerepet játszik a nemzeti nyelvű irodalom és a klasszikus tanulmányok között.¹⁹

A klasszikus műveltséget, a latinnyelvű humanista irodalmi örökséget s az újjászületett harcos hitet Pázmány Péter és a gráci jezsuiták nevelése adják meg Zrinyinek.²⁰ Olaszországi útján és később könyveinek tanulmányozása közben szívja magába a renaissance és barokk elemeit.

Zrinyiben ez a két világ állandóan küzd egymással. Folytonosan megoldást keres kiegyenlítődésükre. Benne az újkor valóságos embere harcol a renaissance skeptikusával. Hasonló ebben Tassóhoz.

Mindezek a jellegzetes világnézeti elemek Zrinyi jegyzeteiben felfedezhetők. Bennük többször előforduló, ismétlődő gondolat a *szerencse*, *alkalom* és *vitéltség*.²¹ Machiavelli részletesen kifejti e három tényező fontosságát a renaissance ember cselekvéseiben. Az állami életben az emberek cselekvése különböző elemekből áll, ezek a *fortuna*, *occasione* és *virtú*. Az események gyors változásában a szerencse egy alkalmat vet az ember elé a cselekvésre. A kedvező alkalom egyszer jelentkezik az életben, ha azt elszalasztják soha vissza nem tér. Aki kihasználja az alkalmat, uralkodik rajta az a vitéz ember, „uomo virtuoso.”²²

¹⁸ Kardos T. id. m. 6. l.

¹⁹ Kastner Jenő: Humanizmus és régi magyar irodalom. Győri Szemle 1933. 19. kk. II.

²⁰ Waldafel Imre: Humanizmus és nemzeti irodalom. Irodalomtörténet XXII. évf. 1—2. szám 39. l. „A humanista-költészet őrzői és továbbfejlesztői, a jezsuiták, a XVII. és XVIII. sz.-ban a barokk műveltség hordozói voltak.”

²¹ Király György: Zrinyi és a renaissance. Nyugat 1920. évf. 550—556 lk. „A renaissancekori filozófus fatalizmusával elmélkedik a sors, a szerencse, a dicsőség, a hírnév eszméiről” 553 l. „... a machiavellisztikus eszmék régen utat találtak lelkéhez...” 554 l.

²² Kastner Jenő: Egyetemi előadások Machiavelliről. 1929—1930. év 1. félév.

Nem véletlen játéka a két író gondolatának találkozása. Zrinyi könyvtárában megvoltak Machiavelli munkái, ismerte ezt az elméletét.

Zrinyi megszemélyesíti a Szerencsét. A szerencse olyan, mint egy szeszélyes istenasszony, aki a kiválasztottakra mosolyog, elősegíti őket, a kegyvesztettek romlását okozza.²³ Kedveltjei az ügyes, de ravasz és okos emberek, akiken nem foghat ki. Ezért a hadi életben nagy szerepet játszik. Az igazi vitézt nyugton nem hagyja, hanem állandóan ébren tartja, gyakorlatoztatja, nehogy méltatlanul dicsekedjék kiváló érdemekkel. Háborúban a harc kimenetele nem függ egyedül a helyesen elkészített haditervtől, a fegyelmezett hadseregtől, hanem sokban a szerencsétől is. Az előkészületekkor mindent meg kell tenni, ami emberileg lehetséges, a többit a jó szerencsére kell hagyni, de még akkor sem lehet bízni benne és nem lehet tétlenül rá várni.²⁴

Amint a szerencse nem áll meg körforgásában, úgy az idő is rohan, nem ismer egy percnyi megállást sem. Nem hagy gondolkozási időt azok számára, akik gyáván meghunyászkodnak előtte. A vitéz, bátor ember az, aki gyors és merész, kihasználja azt az időt, kedvező alkalmat, melyet a szerencse eléje vet.²⁵ A szerencsén és az időn felül áll egy mindenható égi hatalom: az istenség, a földi dolgok kormányzója és irányítója.²⁶

Zrinyi *compromissuma* mögött egy hosszú szellemi fejlődés elemei húzódnak meg. A középkorban az ember sorsát az isteni gondviselés kezében tudta. Fortunát Isten angyalának képében képzei el, aki nevében osztja el és váltogatja igazságosan a földi javakat.²⁷ A renaissance embere viszont érvényesülését a maga erejének, derekasságának és a véletlen játékának tulajdonította. Az újjáéledt klasszikus irodalom a maga pogány atmoszférájával, végzet-istenével a Gondviselés helyébe a Fatumot emelte az emberi sors irányítójává. Nem fogadta el azonban a szerencsét feltétlen urául, nem nyugodott bele, hogy szolgája legyen, hanem vele egyrangú ellenfélnek tekintette, akit ha kell, le is tud győzni. A barokk ideálja már nem a pogány Fortuna. Isten kezébe teszik

²³ 1, 2, 3, 14. számú jegyzetek.

²⁴ 109. sz. j.

²⁵ 47. sz. j.

²⁶ 24. sz. j.

²⁷ Dante: *Divina Commedia*. Inferno VII. 70 és köv. sorok.

le újra az emberi sors irányítását. A Fortuna szerepe még megvan, még befolyásolja az ember tetteit, de korlátozódik az isteni hatalom fölénye által. Elve, hogy az ember küzdjön a sorssal, mert kifürkészhetetlen, de bízzék Istenben. Így egyéníti Zrinyi Machiavelli elméletét a maga barokk világszemlélete szerint.²⁸

A művészetpártoló renaissance pápák történetét is az új világnézet erkölcsi szemszögéből ítéli meg. Ha Guicciardiniben olvas VI. Sándor pápáról, üzérkedéséről az egyházi javakkal, keserű gúnnyal illeti,²⁹ mert benne csak a férfi jellemét kutatja. Olvasás közben egymásután leperegnek előtte annak a bűnös kornak hihetetlenül kegyetlen történetei s ő megbotránkozással veszi tudomásul, hogy még a pápáknak sem volt hitük, még azok is rémtettekre vetemedtek.³⁰

Zrinyi nem tud rosszaló kritika nélkül elhaladni a renaissance történelem sötét eseményei mellett, melyek pedig Machiavelli lelkesedését váltották ki. Ebben ő már a jezsuiták hitharcosa. Lelkében égnek a sérelmek, melyeket az egyház hűtlen fiaitól kapott. Felvértezve a támadások ellen szilárd hittel, mély vallásos meggyőződéssel áll a katolikusok táborában. Nem tud, nem ítélhet tárgyilagosan még századok távolságán át sem. Az ő vallásossága nem külsőség, nem Marino költészetének díszítő eleme csupán, hanem mélységes tassói meggyőződés. Nem akarja megérteni, hogy az életérzés felfokozása, a középkor aszketikus szellemétől való elfordulás olyan mély erkölcsi züllést eredményezhetett, amilyen a renaissanceban megnyilvánult. Ami Machiavelli előtt természetesen tetszett, az Zrinyinél erkölcsi felháborodást idéz elő. Ahol Machiavelli az érvényesülés eszközét látja, ott Zrinyi meghökkenve figyel fel az emberi jogok megsértése, az élet fölött való könyörtelen ítélkezés hallatára. Minden Machiavelli-hatás ellenére a jegyzetek ilyen távolfekvőnek mutatják e két ember világnézetét.

A renaissance szellemmel szemben így kétféle álláspontot tapasztalunk Zrinyinél. Csak fenntartással teszi magáévá a renaissance életnézetet, fortuna-gondolatát, viszont bőven merít had-

²⁸ v. ö. Horváth János: Barokk ízlés irodalmunkban. Napkelet, 1924. 344. kk. ll.

²⁹ 43, 44 sz. j.

³⁰ 49 sz. j.

tudományi és egyéb tudásának tárházából. Szubjektíve azt ismeri csak el, ami valláserkölcsi világnézetének megfelel. A mult történeti anyagát állandóan viszonyítja a korabeli eseményekhez és állapotokhoz, úgyhogy a történelem számára valóban renaissance értelemben az élet tanítója és irányítója: „...nem másra használ eleink tündöklősége nekünk, hanem hogy égő szövétneknél, fényes fáklyánál futjuk az mi életünk pályáját, nem lehetünk setétben, sem mi sem az mi cselekedetink;”³¹

Ugyanily viselkedést tanusít Zrínyi Marino költészetével szemben is. Egyik könyvben rögtönöz egy egészen Marino stílusú kis költeményt, melyből azonban hiányzik a Marínóra annyira jellemző, de Zrínyi világszemléletével össze nem egyeztethető erős erotikum.³²

A fennmaradt Zrínyi-könyvtár latin klasszikusaiban ilyen egyéni állásfoglalást bizonyító bejegyzést alig találunk. Elvesztek-e azok a könyvpéldányok, amelyek mélyebb bepillantást engednének a Szigeti Veszedelem műhelytitkaiba? Bizonyos az, hogy a könyvtárban fellelhető és erősen jegyzetelt Homeros széljegyzetei nem a nagy költő kezétől származnak, mert a hiteles jegyzetekétől teljesen elütő írást mutatnak.

Mindent összevéve, a jegyzetek vizsgálatából is azt a következtetést kell levonnunk, melyre a hatásokat kutató filologusaink jutottak nagy XVII. századbeli íróink műveinek elemzésében: Zrínyi szellemének egyéni állásfoglalása olvasmányaival szemben sokkal hatalmasabb, semhogy bármi rövidke vagy terjedelmes írása egyszerű visszhanghoz vagy utánzathoz hasonlíthatna.

4. Magyar valóság.

Zrínyi olvasmányaiból olykor elveket von le, ezeket antik példákkal erősíti és azután azonnal alkalmazza őket a korabeli viszonyokra. Tanulmányai mellett a megfigyelésből is merít és megfigyeléseit felhasználja, hogy nagyobb súlyt adjon elméleti megállapításainak. Hiszen mint diplomatának és hadvezérnek bőven nyílt alkalma a megfigyelésre és tapasztalásra.

Zrínyinek ez a jegyzeteiben megfigyelhető módszere nagyon hasonlít ahhoz, amit az általa buzgón olvasott Machiavelli alkal-

³¹ Mátyás király életéről. Z. m. 329. l.

³² 9 sz. j.

maz műveiben. Machiavelli amit lát, tapasztal, azonnal általánosítja. A helyzet közvetlen rideg, objektív megfigyelésből indul ki és azt a római történet eseményeivel összeveti. Az antik példa azonban csak összekötő kapocs a valóság s az elmélet között, mit Machiavelli megfigyeléseire épít.³³

Nem ugyanez figyelhető meg Zrinyi Miklósnak ama hosszabb jegyzetében, mely valóságos kis államelmélet körvonalait tartalmazza?³⁴ Királyság akkor alakul — mondja itt Zrinyi — amikor kevés kiváló ember van az államban s egyet tartanak méltónak az uralomra. Ellenben amikor sok a nagyképzettségű ember, nem ismerik el egymás szellemi fölényét, mellőzik az egyént, bizalmatlanok egymással szemben és megalapítják a köztársaságot. A monarchiában nem találunk egyöntetűséget nemzedékről nemzedékre. Amint az emberek és erkölcsök változásnak vannak alávetve, úgy változnak az uralmak is. Brutus fellázadt Tarquinius Superbus ellen, megszüntette a királyságot és köztársaságot alapított. Zrinyi azt magyarázza, hogy Brutus nem Sextusnak Lucretián elkövetett sérelme miatt fordult Tarquinius ellen, hanem a szabadság érzése miatt. Vagyis megváltozott a világnézet, az ember fel akart szabadulni a törvények súlyos terhe alól s ennek természetes következménye lett az uralom megváltozása. Megállapítja, hogy a hetedik király alatt történt a változás. De már a barokk ember szólalt meg benne, mikor ezeket az eseményeket összefüggésbe hozza az isteni gondviselés akaratával, mert ő változtatta meg az uralmat, mint ahogy az emberi testet is átalakítja minden hetedik évben.

Hogy Caesar uralkodótársainak rovására ragadja magához a tyrannikus uralmat, annak okát Zrinyi abban látja, hogy a hármas szám jelenthet tökéletességet theológiai szempontból, de a politikai életben csak káros következményekre vezet. Így Zrinyi megtagadja a középkornak a Szentháromságon alapuló számszimbolikáját, melyre például Dante a *Divina commedia* egész szerkezetét építette. A római triumviratus tagjai közül kettő, Crassus és Pompeius ingatag természetűek, természetes tehát, hogy Caesar hatalmas egyénisége és erélye kellett, hogy magához ragadja a hatalmat.

³³ Kastner Jenő, id. h.; Körösi Sándor: Zrinyi és Machiavelli. Irodalomtörténeti Közlemények 1902. évf. 20, 142, 272, 392 kk. II.; Ferenczi Zoltán: Zrinyi és Busbequius. Akadémiai Értesítő. 1917. évf. 34—54 lk.

³⁴ 70. latin jegyzet.

Azután tovább vizsgálva a politikai rendszerváltozások hatásait, Zrinyi észreveszi, hogy a fejedelem épúgy mint minden ember, öröklí a jó és rossz tulajdonságokat. Ezért fontos, hogy a család minden tagja jó legyen, hogy az utódok a jót örökölhessék. A rossz utód rossz tulajdonságokkal csak a dolgok romlását idézi elő. Végül ezen a fonalon a jegyzetelő gondolata elérkezik a Zrinyi-család dicséretéig, amelynek minden tagja a dicsőség és tisztesség útját járta. Mátyás király életéről című munkájában a Hunyadi nemzetséget visszavezette Jánosig, Mátyás atyjáig s méltónak találta őt az uralomra, mert elég fényes és előkelő multra tekinthet vissza.³⁵ S ha az imént tárgyalt jegyzet tartalmát összevetjük ezzel a fejtegetéssel, vajjon nem logikusan fejlődik-e ki belőle az a következtetés, hogy a Zrinyi-család is méltó a magyar trónra?³⁶

Zrinyi csak jegyzetet készít. Machiavelli természetesen szerveesebben, de hasonló rövidséggel és módszerrel fejtí ki államelméletét. Abból indul ki, hogy az ember alapjában rossz alaptermészetét megjavítani van hivatva az állam. Az állam keletkezését a világ kezdetéig viszi vissza. Eleinte elszórtan éltek az emberek. Hogy megvédjék magukat a veszedelmek elől, nyájakba tömörültek. A legerősebb lesz a vezér. Lassan az igazságérzés kifejlődik az emberekben s ekkor a legbölcsebbet választják meg vezetőnek. Az első hatalom a fejedelem. A fejedelem örökös hatalomra vágyik. Utódai nem olyan bölcsek, inkább kegyetlenek s így alakul ki a tyrannizmus. A legbátrabbak elűzik a tyrannust, magukhoz ragadják a hatalmat s kezdetét veszi az optimatus. Az arisztokráciától a nép ragadja el a hatalmat s köztársaság lesz. A nép uralma visszatetszést szül s ismét fejedelmet választanak. Az államformák körforgásszerűen váltakoznak.³⁷

→ Zrinyi és Machiavelli egyaránt a megfigyelésből indul ki, mit római példával támogat meg, hogy belőle elvi következtetést vonhasson le. ←

Zrinyinél általában állandó összeköttetést találunk a jegye-

³⁵ Lásd Mátyás király életéről. Z. m. 329. l.

³⁶ Király György id. m. 555. l. „Abban is érzi Mátyással a rokonságot, hogy amint annak atyja dicsősége, úgy neki a szigetvári hősé nem arra szolgált, hogy belőle a multa hiú kultuszát üzze, hanem, hogy a saját pályáját minél fényesebben befussa.”

³⁷ Machiavelli Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio Libro I. Capitolo II. Opere, Venezia 1811. X. köt. 14. kk. ll.; Kastner Jenő id. h.

tek és az egykorú események között. Például mindjárt a fentemlített királykérdésben. Nemzeti király választásának ügye időszerű volt. 1654-ben meghalt az ifjabb király, IV. Ferdinánd. III. Ferdinánd a passauai püspökségre nevelt Lipót érdekében kezdett magyar tanácsosaival tárgyalni. Nem megválasztatására törekedett, hanem arra, hogy a nemzet mondjon le szabad királyválasztási jogáról és Lipótot az örökletesség elvénél fogva koronázza meg.³⁸ Ebben az időben és ilyen körülmények között Zrinyi szívesen megkoronázta volna Rákóczit. De ki tudja, nem gondolt-e saját magára is? A gyermekkirályságtól fél,³⁹ mert a gyermek egyénisége határozatlan, naponként változtatja mások hatása alatt a véleményét. Az asszonyuralmat lehetetlennek tartja harcos nemzetnél.⁴⁰ Még mint uralkodótárs is türehetlen, mert befolyásolja férjét.⁴¹ Tehát egy megoldás marad, nemzeti király választása.⁴²

Az aktuális helyzet azonban egy ideált, követendő példát kíván. Zrinyi ideálja minden tekintetben Mátyás király. Visszasírja Mátyás korát, amikor a nemzet szabadságot élvezett az igazságos és kegyes uralkodó alatt.⁴³

Milyen messze van azonban Zrinyi Machiavellitől, amikor XVII. századbeli olvasmányai kapcsán elítéli a kegyetlen uralkodókat és ellenségeskedőket. Az ellenségeskedők nem kerülnek el Isten büntetését.⁴⁴ Így elérte a büntetés Kálmán király híveit, akik

³⁸ Széchy Károly: Zrinyi Miklós. Magyar történeti életrajzok. Budapest. 1900. III—IV. köt. 56. l.

³⁹ A 32. jegyzet és 1655 febr.-ban II. Rákóczi Györgyhöz intézett levele is ezt az aggodását bizonyítja: „Császár beteges és erőtlén és minden ember prófétálja halálát nemsokára, az öregbik fia penig igen ifjú és sok változásokhoz alája vettetett, míg megért emberkort ér, az kisebbik egészségtelen és kevés reménységő. Az isten tartsa meg őket hazánk és körösztenség javára, de ha valahogy az állapot változnék, gondolja meg Ngod minemő állapotok lennének.”

⁴⁰ 84. sz. j.

⁴¹ 70/11. sz. j.

⁴² Király György: Zrinyi és a renaissance. Nyugat. 1920. évf. 550—556. 1. „Zrinyi kétségtelen vissza akarta állítani azt a Magyarországot, mely Mátyás alatt volt, a nemzeti királyságot újra megteremteni... akkora föladat volt, amelyre csak olyan ember vállalkozhatott, aki tudatában volt a maga erejének és nemcsak jogának, de kötelességének tartotta, hogy a talentumot, mely neki adatott „ne ássa el...”

⁴³ 108 sz. j. Mátyás király életéről. Z. m. 332. l.

⁴⁴ 70/17 sz. j.

Béla megvakításában résztvettek.⁴⁵ Midőn II. István után Vak Béla került a trónra, az aradi országgyűlésen megbosszulta a rajta elkövetett embertelen tettet. Több főurat azonnal felkoncoltak és sokat halálra ítélték. Ez az ítélet is rettenetes volt, de a büntetés jogos és megérdemelt.

Ugyancsak kegyetlen volt Attila öccsével Budával szemben is.⁴⁶ Miután a két testvér megosztozott a hún birodalmon, Attila nyugat felé vonult. Buda ezalatt benyomult az ő területére. Letelepedett Sicambriában s elnevezte Budának. Mikor Attila visszatért, megölette Budát és Sicambriát Attila városának nevezte el. Így nyerte el büntetését az ellenségeskedő uralkodótárs. Zrinyit tehát mindig az erkölcs elvei vezetik.

A gyakorlati és elméleti hadvezér tapasztalatai is meg nyilvánulnak ezekben a jegyzetekben. A végvári harcok hőse és a török rettegett ellenfele látja a korabeli katonaság szervezetlenségét s érzi dédatyja és saját sorsának közösségét. Látja, hogy egy kiváló hadvezér magában nem tudja megváltoztatni és újjászervezni a hadsereget.⁴⁷ Közös munkára van szükség. A hadvezetésre dédatyja példája áll szeme előtt, de észreveszi a bajokat, melyek a szigetvári hős korában is megvoltak. Ezek orvoslására szerinte nincs más segítség, mint írásban felhívni rájuk a közfigyelmet. A közérdek szem előtt tartása hozta létre csaknem minden munkáját. „Mátyás király életét“ a királykérdés megoldásának elősegítésére, a „Vitéz hadnagyot“ a hadsereg szervezésére, a „Török áfium ellen való orvosságot“ a török kiűzésére írta.

5. Jegyzet és kifejtés.

Zrinyi műveiben sok helyütt a jegyzetek által már jelzett gondolat teljes kibontakozását fedezhetjük fel.

A Szigeti veszedelem megírása részletes történelmi előtanulmányt kívánt. A történelmi nevek, a pontos hadi helyzet s az események kapcsolata Istvánfi és Bonfinius olvasása közben világosodtak meg Zrinyiben. E könyvek margóján talált széljegyzetek tehát már a későbbi költői alakítás csíráit foglalják magukban. Különösen éposza főhősének, dédatyjának életére, hadvezéri mű-

⁴⁵ 70/13 sz. j.

⁴⁶ 70 12 sz. j. Mátyás király életéről. Z. m. 336. 1.

⁴⁷ 123 sz. j. Vitéz hadnagy. Z. m. 268. 1.

ködésére vonatkozó adatokat gyűjtött bennük.⁴⁸ Megható az unoka büszke dicsérete és elismerése, mellyel őse emlékének hódol. Nagy tisztelettel és néma csodálattal tekint fel a legderekabb hadvezérre, a legnemesebb lelkületű emberre, akit a jegyzetelés közben csak „jó Zrinyi Miklós”-nak emleget.

Szorgalmasan kiírja az akkori török és magyar harcok főbb mozzanatait, így Szulimánnak, a szigeti hős nagy ellenfelének 1566-ban történt halálát és II. Szelim trónraléptét.⁴⁹

Zrinyi Miklós hős hadvezetése szabályként áll előtte. Történetíróink lapjain a hadvezérek módszerét, vagy a vitézek tetteit állandóan dédatyja viselkedésével hasonlítja össze. Példája alapján megrója Bánffit⁵⁰ és dicséri Szondit.⁵¹

Ugyanígy gyűlnek a Mátyás király életéről szóló elmélkedés elemei is egyes könyvbejegyzéseiben. Így az amott kiemelt Machiavelli féle elv, hogy háború idején a király legyen a legfőbb hadvezér, már megtalálható Bonfinius könyvébe jegyezve. Mátyásnak, a katonakirálynak az egész világ rettegte hatalmát. Követek jöttek a világ minden részéről, hogy barátságát kérjék. C. Pompeius gögös mondását idézi Mátyás királyról mindkét helyütt: *Pars mundi mihi nulla vacat, sed tota tenetur; terra meis quouunque iacet sub sole tropheis.*⁵²

A meghódított népekkel szemben jóindulattal kell viseltetnie a legfőbb hadvezérnek, a királynak, hogy pártfogói legyenek ellenségei között is. Mátyás azért küldött az ellenséges főuraknak értékes ajándékokat. De úgy látszik, a törökkel szemben megdől minden emberi érzés és minden katonai szabály, mert míg művében helyesli és ajánlja az ajándékozást, széljegyzeteiben megveti ugyanazt a törökkel szemben.⁵³ A török nem érdemel udvariasságot és a magyar király jóindulatára nem tart számot.

A Vitéz hadnagy-ban a tanácsosok meghallgatására vonatkozó fejtegetései teljesen egy széljegyzet gondolatmenetén alapulnak.⁵⁴ Azért volt ez a kérdés abban az időben időszerű, mert a

⁴⁸ 111, 112, 113, 114, 117, 118, 124. sz. jegyzetek.

⁴⁹ 85 sz. j.

⁵⁰ 112 sz. j.

⁵¹ 116 sz. j.

⁵² 35 sz. j. Mátyás kir. él. Z. m. 360—361 l.

⁵³ 63 sz. j. Mátyás kir. él. Z. m. 345. l.

⁵⁴ 90 sz. j. Vitéz hadnagy. Z. m. 277. l.

császár sohasem kérte ki a magyar tanácsosok véleményét.⁵⁵ Zrinyi a császár pártjára áll és a nemesi osztályt okolja a tanácsban való mellőztetéséért. Okát az ifjak helytelen nevelésében látja. A Török áfiumban pedig erélyesen kikel a nemes ifjak tétlensége miatt.⁵⁶

A királyjelölt neveltetése még nehezebb feladat. Leghelyesebb, ha annak a közelében tartózkodik, akit követnie kell. Mátyás király ebben a tekintetben is előrelátó és bölcs uralkodó volt. Bár nem született királyi házban,⁵⁷ belátta az udvari neveltetés fontosságát. Maga mellé vette törvénytelen fiát, Jánost, taníttatta és előkészítette hivatására.⁵⁸

A vitéz ember hivatására nézve is találunk kapcsolatot a jegyzetekben. A vitézséghez s a hadvezetéshez nemcsak felkészültség, hanem rátermettség is kell. Minden helyzet más mód-szert kíván kiaknázásához. A kardon kívül ravaszság is szükséges. Ez a titka Spurinna híres római hadvezér sikerének Piacenzánál. Az eszes hadvezér példája a gyászos végű mohácsi csata emlékét idézi fel Zrinyiben. II. Lajosnak is ravasznak kellett volna lennie azon a szomorú napon és nem lett volna szabad szembe szállnia a túlerővel.⁵⁹

*
* *
*

A könyv szélére jegyzet gondolat így szélesül egész fejtegetéssé vagy elvi állásponttá Zrinyi egyes műveiben. A költő, katona és államférfiú világnézete, történetfelfogása, egyénisége azonban a jegyzetek kisíképeiben is már benne foglaltatnak a maguk teljességében.

⁵⁵ 70/8 sz. j. Az török áfium ellen való orvosság. Z. m. 379. l.

⁵⁶ Az török áfium ellen való orvosság. Z. m. 378—379. l.

⁵⁷ 77 sz. j.

⁵⁸ 82 sz. j.

⁵⁹ 98 sz. j. Vitéz hadnagy. Z. m. 281—282. l.

ZRINYI MIKLÓS KÖNYVJEGYZETEI.

I. A költő.¹

1.

ASSARINO L.: Le revolutioni di Catalogna. A címlapon.

Assai ben balla a chi la fortuna suona.

Közli: Széchy Károly: Gróf Zrinyi Miklós. Magyar történeti életrajzok. Budapest, 1895. I. k. 305. l.

Vajki sok van, aki tud a jó szerencse hegedülésénél táncolni.

Vitéz hadnagy II. rész Z. m. 269. l.

U. o.

2.

Jawa szerencsenek

musikal az kinek

Igen kőnfen táncolhat.

De kit sandaliul néz

bar ü legyen vitez

igen kőnien romolhat.

Keszt batort okossat

Szerenche apolgat

illyent soha nem ronthat.

Közli Széchy K.: id. m. 305. l.

Hamar cselekedjél hát, hat mire a szerencse ápolgat avagy vezet...

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 227. l.

3.

U. o. utolsó l.

Assai ben balla a chi la fortuna suona.

4.

BISACCIONI M.: Sensi civili sopra il perfette capitano. A címlapon.

Chi da morte teme di vita non e degno.

...ne irtózzunk se a háláltól, se annak formájától.

Vitéz hadnagy III. r. Z. m. 325. l.

¹ A könyvek teljes címét, melyekben a bejegyzések találhatóak, lásd a függelékben. Ott ahol a bejegyzés olvashatatlan, vagy szövege hiányos, a magam kiegészítését szögletes zárójelbe tettem. A kerek zárójel közt jelzett szövegrészt Zrinyi a nyomtatásban áthuzta és föléje javított.

5.

BOCCALINI T.: De ragguagli di Parnaso. 1. lap.

Necessitatem in vita potes vincere.

...jó nevet nem nyerhet veszedelem nélkül, veszedelem nem győz
állandóság nélkül; necessitatem evitare non potest.

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 231. l.

6.

U. o. a költő arcképe alatt.

Sors bona nihil aliud.

7.

BONINI F.: Il Ciro Politico. A címlapon.

Sors bona nihil aliud.

8.

CAUSSINO N.: La corte sancta. A két utolsó lapon.

Deus propter tuum miserere mei.

I fiumi sono tributarij al mare sino al ultima goccia di aqua.

9.

COSTO T.: Le otto giornate del Fuggilozzio. Az utolsó lapon.

Io amo chi mi fruge

E segno ogni or chi fuge

E chi mi uccide il mio morir non crede

Tal de miseri amanti e la mercede.

Crudelissimo amore

Che mi disface il core

Con che giustitia fai che sempre mora

Chi le bellezze immortal in te odora.

Az első négy sort közli Bibliotheca Zrinyiana. Wien 1893. 9. l.

10.

GADDIUS J.: De scriptoribus non ecclesiasticis. Az első kötet végén.

Quoties necesse est fallere, aut falli a Suis,

Patiare potius ipse scelus, quam facias.

11.

MARINO : L'Adone. Az utolsó lapon.

Primavera alli amanti
L'Esta alli mercanti
Lautumno gueregianti
Linverno alli santi

12.

U. o. keresztben a lap szélén.

Tavaszi szerelmesnek, nyári arosnak, őszi vitéznek, tél szentnek.

13.

MONTMORENCY F.: Cantica. Az utolsó lapon.

Non est conv
Non est conveniens
Luctibus iste color.

14.

ORTELIUS ABR.: Theatrum orbis terrarum. A címlapon.

Mert zeren[cse] vigas[ztal].

15.

PELLICCIARI B.: Avvertimenti in fattioni di guerra. Az utolsó lapon.

Sors bona nihil aliud.

16.

SCHRENKIUS J. a NOZING: Imperatorum regum atque archiducum. A bekötésen ceruzával.

Sicut Fortis equus quam qui...

17.

U. o. 76. l. A szigetvári hős arcképe mellett.

Una est verax (nexa) summa virtutis imago
Vivere cum possis non timuisse mori.

Közli Bibl. Zrin. 28. l.

Tartozunk őrizni életünket, valameddig lehet tisztességgel... De viszont a dicsőségnek törvénye az, hogy kívánjuk a halált, mikor életünk tovább tisztességes nem lehet.

Vitéz h. III. r. Z. m. 325. l.

18.

SIRI V.: Il Mercurio overo historia de'correnti tempi. 1. lapon.

Sors bona nihil aliud.

19.

U. o.

Ex numero libror[um] Comit[is] Nicolai a Zrin Regn[at]or Dalmatiae Croatiae et Sclavoniae.

20.

TORRE, RAFF: Astrolabio di stato. A költő arcképe mellett.

Sors bona nihil aliud.

21.

U. o. a címlapon.

Sic itur ad [astra]

22.

UFFANUM D.: Archeley. Utolsó l.

Nic a Zrin

Sors bon\$ nihil aliud.

23.

VECTIGAL regium reformatum. Utolsó l.

Quoties necesse est fallere, aut falli a Suis,

Patiare potius ipse scelus, quam facias.

II. Zrinyi történet- és világszemlélete.

24.

ASSARINO L.: Le rivoluzioni di Catalogna. 109. l. Az olasz szöveg egy tengeri csatából való szerencsés megmenekülésről beszél.

Cu[sto]dit in humanis divina potentia rebus.

*...vagyon a mi tehetségünknel feljebb való hatalom amely bír
véggel avagy eventussal... ez az hatalom... nem más hanem maga
az Isten... ő azt a véget hozza ki a kit akar...*

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 293—295. l.

25.

BONFINIUS A.: Rerum Ungaricarum decades. A fedőlap belső felén.

1643.

Nunquam fortem virum fortuna quiescere patitur
sed in dies vexat et exercet,
ne impune laudibus et immortalitate decoret.
Praestantibus ingeniis fortuna
invidet et ne pro viribus emergant, intercedit to...

A két utolsó sort lásd 33. jegyzetben.

26.

U. o. 274. l. Alexius... ad... Venetos et Gallos venit pro liberando
patre opem supplex petit...

miseria et necessitas multa cogit facere contra voluntatem
...*necessitatem evitare non potest.*

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 231. l.

27.

U. o. 275. l. Interea Jadrenses Optimates, qui ultro in exilium se perpetuum asservant, Emerici Regis opibus freti Adriaticum usque adeo pelagus infestabant, ut non extinctum, capta ladra sed redintegratum bellu[m] videretur.

melius est esse exulem quam captivum.
cum radice oportet malum evellere.

28.

U. o. 276. l. Non solum patrocínio et favore, verum etiam donis et largitionibus e nobilium et praepotentem ordine quemque circumvenit...

Munera excolunt sapientes populusque his maxime trahitur.

29.

U. o. Emericus Rex fratrem neque magnis internunciis, sibi conciliare poterat.

nihil iuvant pulcra verba ambizioso nec rationes regnum affectanti

30.

U. o. 277. l. Quippe qui Annalium quorundam falsitate deceptus, ab insectante milite Andream obtruncatum scripsit...

est impossibile historico qui multa scribit aliquando memoriae vitium non incurrere.

31.

U. o. 359. l.: nescis, heu nescis, quam gravis semper fuerit Ungaria malorum omnium officina.

Bizoni bizoni nagy igazat montal kiraline

32.

U. o. 494. l. Ex quo facile colligitur, quam praeceps ac formidolosum est adolescentium imperium: qui cum sibi constare nequeant, saepius ad alienum arbitrium in diem sententiam mutare coguntur.

Vae tibi Regnu[m] cuius Rex puer est.

...császár beteges és erőtlén és minden ember prófétálja halálát nemsokára, az öregbik fia penig igen ifju és sok változásokhoz alája vettetett, míg megért emberkort ért, az kisebbik egészségtelen és kevés reménységő.

Zrinyi Miklós levele II. Rákóczi Györgyhez 1655 febr.-ban. Szécsy K.: id. m. III. kötet 262. l.

33.

U. o. 519. l. ...corvum... annulum abstulisse... Virum tandem confosso sagitta corvo annulum continuo recepisse...

ha diszno turna is ki az embert akor ember legien

34.

U. o. 569. l. Janus Pannonius-Quod si in publicis curis et procellis non fluctuasset, nimirum cum priscis oratoribus et poetis certare potuisset. Praestantibus plerumque ingeniis fortuna invidet; et ne pro viribus emergant, intercedit

a szerencse üstöke az hatalmas fiu kezebe

...gondolod ültökön fogtad a szerencsét.

Szigeti Veszedelem VI. ének 48. szakasz.

35.

U. o. 647. l. Hoc anno multi ex universo orbe ad Matthiam oratores confluxere... ut amicitiam anhelarent.

Pars mundi mihi nulla vacat, sed tota tenetur

Terra meis (1 szó áthúzva) quocunque iacet sub sole trofeis.

Mátyás király halála előtt csaknem az egész Azsia és Európa-beli fejedelmektől vala követség nála, kik mind barátságot és békességet kérének tüle, ugy annyira, hogy ő is mondhatja vala az mit

Lucanus Pompejusról irt vala: Pars mundi mihi nulla vacat, sed tota tenetur Terra meis quocunque iacet sub sole tropheis.

Mátyás király életéről. Z. m. 360—361. l.

36.

BONINI F.: Il Ciro politico. 5. l. Caesar ... respondit: se aliis in rebus Vladislaum amici fratrisque loco habuisse semper, et deinceps habiturum:

non bene conveni[unt] nec sede moran[tur] maiestas et amor

37.

ENYEDI GY.: Az O es Vy Testamentumbeli helyeknek, Magyarazattyok. 22. l. ... azért az Isten, mindennél drágább es nemesb állatot akarván teremteni ...

Esae 40 quis consiliarius eius fuit vester die illi

38.

U. o. 86. l. ... mikor David, Isten fianak, Istentől szülötnek mondatik, avel nem természet szerint való nemzést jelent az írás...

Jon: 3. Ut filii Dei nominamur. Ibi dom, quinatus est ex Deo peccatum no[n] facit

39.

U. o. 369. l. A mikeppen volt Jonás, három nap es három eijel az Ceth hálnak gyomrában, így leszen az ember fiais.

Legietek Irgalmasok mikeppen az ti attiatok is Irgalmas.

40.

U. o. 434. l. Hazud vala Istennek is, mert az sz. Lelek ellen való hazugsaaggal megbontotta vala az Istent, es az ellen vétkezett vala, az ki adta vala Peternek aszt az igaz Lelket.

Mentiri Spiritui Sa[n]cto est Deo mentiri qui Spiritu Sancto suo locutus est in Petro. Sic expositum cu[m] Paulo. Tessalo: 4.

41.

U. o. 589. l. ... a szorgalmatos emberek és nyughatatlan elmék, sok hibát találnak es panaszkodnak ...

Nimia altercatione amittitur veritas vel opprimitur siquis...

42.

U. o. utolsó l.

An Pater Jesum Nazarenum natum in Betlehem, filium Mariae

virginis, qui dictus est Chris[tus] sit alius filius Dei Patris illi Coeternus Coessentialis Coequalis Cooperans. Cum in mundi fabrica tum gubernatione Eiusdem...

43.

GUICCIARDINI F.: La historia d'Italia. 4. l. Roderigo Borgia... comperò... molti voti di cardinali.

Kotiavetie, Kotiavetie kinek kel. Vendit alexander Sacramenta altaria Cristus Emerat ille prius vendere iure potest.

44.

U. o. 5. l. ...in Alessandro Sesto ...erano ...avaritia insatiabile... crudeltà più che barbara...

Papa agli mala arbor malos fructus

45.

U. o. 7. l. ...non sempre gl'huomini savi discernono, o giudicano perfettamente, bisogna che spesso si dimostrino segui dell'intelletto humano.

che non e in potende homo benche savio, evitar cadute e disordini. Vid. Ministro di stato

46.

U. o. 9. l. Alfonzo huomo di natura molto aperta, non s'era mai astenuto di lamentarsi palesemente... dicendo... parole ingiuriose et piene di minacci.

tacere et facere

... mondták Epaminondasról, hogy soha senki nem tudott többet és nem szólott kevesebbet, nem hogy ő gondolta volna, hogy a hallgatás valami derekas jószágos cselekedet, vagy hogy jobb az okos beszélgetésnél, hanem hogy mindenkor bizonyában valami nagy dolgot forralt a fejében.

Vitéz hadnagy I. r. Z. m. 215. l.

47.

U. o. 19. l. Non è certo opera perduta o senza premio il considerare la varietà de tempi et delle cose del mondo

cuncta trahit secum vertitque volubile tempus nec patet certa currere quemque via

... a gyorsaság oly szükséges a hadi állapotban, hogy talán

semmi sem szükségesebb annál, azért hogy vélelten találjd az te ellenségedet, azért hogy az üdő vagy más galiba ne gátolja a te szándékodat . . .

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 226. l.

48.

U. o. 65. l. . . . il Re . . . alla Messa Pontificale, secundo il rito antico dette al Papa celebrante la Messa, l'acqua alle mani.

Christus urunknak nem tötöt vizet kezere Tiberius chaszar

49.

U. o. 85. l. mori in Napoli Gemin Ottomano et si credette che la sua morte fusse proceduta da veleno, datogli dal Pontefice.

O fides, Barbara non Christiana nosza Papa hun van az hited

50.

JANSONIUS D. M.: Mercurius Gallobelgicus. II. k. 165. l. Eductos in duas divisit acies, unam aciem Christianorum appellare iussit, alteram Turcarum et praemia victori proposuit

Illjen azz idvözítő Jesus dolga

51.

U. o. III. k. 54. l. Ab altera parte Capellam in Tirassia rursum amisit, quam Carolus Manfeltius insigni cum laude expugnavit

frater dol[os]us es Hispanus Janseni

52.

U. o. 60. l. In Scotia hoc mense Octobri novus tumultus inter catholicos et haereticos exortus est.

Utra Vetera esse[n]t

53.

U. o. 63. l. Per eosdem dies (Sacri) foederis socij in Gallia, et Legati Ducis Sabaudie conventum in Provincia, urbe Massiliesi habuerunt;

utra sis liga Sacra que legavisti Ver . . .

54.

U. o. 85. l. potentes Principes aut Dominos, vel ob iniurias damna[ue], quae ipsis inferre possunt, vel quae illata sunt.

Jansoni Hispano [frisius] es quid moliris contra Gallum, pro-cede incepto

55.

U. o. 90. l. Ait enim author . . . considerari, eam conditam et compositam ad mentem haereticorum nostri saeculi, quam ut Societate Jesu reddant suspecta et exosam.

fautor es etiam suis . . .

56.

U. o. 93. l. Plures . . . persecutiones Societatem Jesu passam,
Mala vita Jesuitae

57.

U. o. 113. l. Velle se hac aestate proxima Viennam Austriae suis viribus expugnare: deinde sceptrum suum in Italiam inferre et Romae ostentare.

Meszi sánta ebnek Hiericho

58.

U. o. 364. l. Sed post mortem, cum regnant in caelis una cum Deo.

E contra quandoquidem Sancti in regno Caelor[um] nesciunt nos nominatim nec Specialo orant pro singulo quoque ut Isaiae Cap. 63x16. Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos et Izrael ignoravit nos.

59.

U. o. 365. l. Adiectae etiam quaedam novae munitiones et fabricae, contra vim hostium utiles et necessariae:

Si enim eris historicus non misceas sacra inter prophana

60.

U. o. II. r. 5 l. . . hinc luxus, voluptatis, in cibo, potu vestibis et aedificijs. . .
Deo,

verum dicis Jansonj

61.

U. o. 49 l. Relictis itaq[ue] novibus Waitzam secundo spoliarunt, et usque ad monasterium excusserunt.

Vác.z.in Jonsonj Hu[n]gariae praesidia, haud directe, contemplaris . . . um melius ex missilibus narrationibus intellexisses, quam prolata vilipendia narras.

62.

U. o. 78. l. Decimo quarto Septembris Cardinalis toletanus ex hac terrena vita in illam celestem transmigravit.

utina[m]

63

U. o. 136. l. Regina Sultani animum sibi magis devinciret, duo aurea ... horologia per legatum suum Sultano donavit.

Nagi kár volt sok ebnek olian draga orákat küldeni

... sok szép ajándékkal küldé az ellenség táborában a főurakhoz a kivel magához kapcsolá sziveket azoknak, és azok oztán az két királynál jó prókatori valának az Mátyásnak...

Mátyás király életéről. Z. m. 345. l.

64.

U. o. V. kötet címlapján.

Multa falsa insequitur hic Historicus, et si essent ea vera quae scribit credendum illi minime est. Nam Haereticis sicut fides non est servanda ita ne laus sic...

Haereticus fuerit lector iudicat[is] si ... diligenter eius Scripta Catholicj ex [diametro] opposita legavit.

65.

U. o. 92. l. Aegidius Hunnises Theologus moritur Witebergae.

Carnifico et Homicida animar[um] Haereticum inpudentissimu[s] tradat Asinus spurcissimus

66.

U. o. 387. l. Erat inter nobiles Bethlinus (H)ábor quidam, qui ut olim Turcarum auxilium sollicitaverat

Gloria fata Gabri[elis] Bethleni
Regni moder[at]oris Hung:

67.

U. o. 829. l. Erat enim eo ipso tempore Illishasius cum ducentis equis Viennam profectus, ut pacis negotium Botscai nomine apud Archiducem Matthiam promoveret.

Excitavit
extinxit

68.

U. o. 847. l. Cum autem varios hinc inde tractatus et libros in lucem editos audiret quibus causae quidem Venetae aequitas... demonstrata esset... publico edicto ne quis libros eiusmodi scriberet legeretque...

Insolentissime Asine, sine re es historicus, historice scribenda erat historia et n[on] predicare erat haud predicare, sed rem narare

69.

LEONI G. B.: Vita di Francesco Maria di Montefeltro della Rovere. 136. l. Janitor ob Praefecti absentiam iubet eos operiri, donec redeat, et aperta porta illos intromittit.

Fide, sed cui vide.

Fide, sed cui, vide. Sok gonosz történt a pribékektől és félni kell attul igen, mert ha az ő nemzetét, hitit elmeri árulni: miképen gondolhatod te, hogy néked hű leszen.

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 228. l.

70.

MALVEZZI V.: Discorsi sopra Cornelio Tacito. A könyv elején öt tiszta lapon.

Imo reges quare, propter paucitatem hominum magnorum ingeniorum quia in primis quando R[es] Pae [publicae] esse incipiunt non multi sunt magni ingeni homines quando p[o]stea rem publicam fecerunt quare, quia plures et magni ingeni homines ideoque non volebant cedere unus alteri rem publicam co[n]stituerunt NB Roma, quia neque adeo prope mare est ut ab hostibus derepente invadi possit, neque procul ut negotiationibus et moris comoditatibus ege[at] ideo bonus est situs R Pae.

Monarchiae mutantur prop[ter] natura[m] et mores principium, sicut (iniu) (adulterio) mutatio Rom[ae] ex adulterio Tarquinii cum Lucretia (öt szó áthúzza) Bru[tus] non propter ultionem Lucretiae, sed propter amorem libertatis nactus illam... coniuravit contra Tarquinium ergo bona vita Tm. esse oportet semper fari primi qui Regnum adipiscuntur usque ad finem bene regerunt (3 szó áthúzza) sicut Romulus, qui vero iis succedunt superbia in (...) untur et perdunt se at[que] Regnum, sicut Tarquinius iram Jeroboam minim... digit... maior est dorso Patris mei Jeroboam mutantur ergo imperia propter vitia temperatorum dici

Autor quod numerus septenarius ordine mutat Res Pub (sicut mo) nam in septimo Rege mutata est Res P. similiter dicit de corpore humano quod ad eundem numerum mut[atur] (num) non tamen obligant numer[i]; sed inclinant ad muta[tio]nem quia Deus omnia posuit in mensura et pondera.

3.

numero binario est corruptio R. Pm. et maxima mutatio (2 szó áthúзва) sicut duo filii samuelis quos pati Izraelitae non potuerant ideoque regem a Samuele rogarunt, in ternario vero nume[ro] maxima perfectio est Theologice, sicut Sancta Trinitas, quasi Spiritus facit unionem Patris et fili. Politice vero qu (...) et ... duo aliquid mutare vellent tertius non pervenit sed si in duobus est statim dividuntur et fiunt velle... tempore Cesaris Crassi et Pompei non venit Tirannis in R. Pae.

Salmensis statim accepto modato revertitur. A lib. 23 fol. 491. numero 30.

6. ego credo quod (Selimus) Mehmetes ideo mortem Suli-mani occultavit, ut prius Selimus filius quam Paiazetes sciat, et Regnum arripiat.

7. nobilitatem quamquam initio propositi tenacem A. 1:25 fo:535. n:10.

8. familia Zriniana ideo potest triumphare et laudabilis esse, quia nemo ex iis fuit qui aut imbellis aut infidelis domino suo nominari potuisset, ergo morem, gloriam consequitur homo in successore bono quam in malo (1) potest hic objici et concedere aliquis posse respectu familiae, quae ut maior et laudabilior sit, omnes bonos in ea fuisse requiritu[r] sed respectu dignitate quae non semper manent in familia (cada) negare posset. (2)

Respondeo nec ille imperator aut quisquiss h... melius opto honorem suum, vel totius R. Pa si num non Princeps sed Tyrannus est, si R. Pa ergo oportet, ut et successorem bonum desideret, quia maior honor est Rei Pae seu Regni omnes bonos habuisse principes quam omnes tyrannos.

Quando ratio quia si malum successorem elige[t] et ille succedens si rationis aliquid habebit ad hanc regulam se aplicando adhuc peior eliget et sic consequenter Ruina rerum oritur et qui primus hic induxit non laudabilis sed omnibus locis demovendus erit.

Vezsem eszemben en hogy az Magyar orszagi Urak chüke-

lődnek, hogy az mi kegyelmes Chaszarunk chak pro forma kerdez tanachot tülök es imar mindent el vegezet akor az nemet tanach mikor az magiar Vrakat hiak de nem az mi kegyelmes urunk oka az, hogy mi nem vagyunk elegendők, hogy olyan nagy Chaszarnak tanochot agyunk hanem magunke invectiva quare non mittunt filfos in provincias alias etc. (3)

10.-vide Mattios királnnak Croni[c]aianak 54 reszebe 171 foliusban, mikor Mattios kiraly soliabot az Mahomet [tö]rök Chaszar fiat kerette Francuz kiraliaul az kit az maga attiafia ki üzött Aziabol és Francuz kiralihoz szalladot ennek az neve allat Mattios kirali akarva nagy hadat indítani az Mattios kiralyi.

11. Mattios kiralyt az beatrix Felesége, természetibül ki verte Atilais megvaltozott természetben es sokban többek.

12. Atila mikor tudot maga attiafiat meg ölte volna, miniaion föl kiálttak hogy igazan chelekedet es evel okot ottak az kegyetlenkedesene[k]. (4)

13. az Vak belanak az szemei az kik ki toltak, mind konc-rul koncra haniattatank. Magiar bonfinius. Vak belovol 10 reszebe, 41 foliusban.

14. Imre kiraly minden modon probalta az Andras őchene[k] vakmerőségét lechendessíteni de mind hiabo leven, mikor meg kellett volna vinia az őchevel az coronat az feiebe tette, be ment az oche taboraba, es ugy mind az partosokat, le chendessite. Imre k: etetinek első resziben 51 foliusban. (vide).

15. nezd meg az Zabragi püspök oratioiot mit mond, az aszon kirolkodasarul (ibi) Bon dec = 3, l = 1 f = 351, u = 20 masik foliuson is n = 30.

16. Horvat orszagyban bosznia adja az Carolus (pars) ölese-nek. Bon = dec : 3. l = 1. fol 361, n =

17. suos inimicos inimicos punit Deus. ibidem, fol = 368. n = 3.

(1) Közli Biblioteca Zrinyiana VIII. l.

(2) Szép és ékes dolog, régi nemzetségnek rendét számlálni sok száz esztendeig, de csak olyankor, mikor mindazokban is mocskok nem találkozott, a kik a genelogiát formálják.

Mátyás király életéről Z. m. 329. l.

(3) Közli Bibl. Zrin. IX. l. és Széchy K.: id. m. III.—IV. köt. 199. l.

... udvarban nem megyen... az ifju, sem hadban, sem végekben, sem idegen országokban vitézlő mesterséget tanulni...

Az török áfium ellen való orvosság. Z. m. 379. l.

(4) *nagy mocsok a hálátlanság... Atilla... az öccsét Budát megölte.*

Mátyás király életéről. Z. m. 336. l.

71.

U. o. 41. l. Aristotile dice, che è utile alle Republiche, vi nasca alle volte qualche accidente, accioche imparino a non essere trascurate :

neve animi solliciti pa[vore] urgendo se aut metu aut porten-
[tis] belli [indicerent] f = 1 = 33 f. 806. n. 10.

72.

T. o. 44. l... externus timor maximum concordie vinculum quamvis infestis, suspectosque iungebat inter se animos.

(egy olvashatatlan név) a nobilitate in comitio cognitis contentationibus finis est impositus f:1:22 fol: 464 numero 10.

73.

U. o. 50. l. ...temendo i Reggini dell'esercito di Pirro... i Romani entrarono in aiuto loro con buone forze e se n'impadronirono

Sultan Suliman restituit Regnu[m] Joanni Vaivode

74.

U. o. 53. l. ... nella Patria è la discordia fra Nobili e Plebei

Gubernava seditio moliunt finem habuit quia... ex rusticis
ni ex plebeis f. 1:24 t:527 p:30

75.

U. o. Puo adunque più il Popolo, e tanto maggiormente s'egli havrà un Capo
vide 7

76.

U. o. 95. l. Come possano i Principi acquistarsi l'aura Popolare.

Cuimodo con[a]tur aquirere favorem popularem libro 6, folio
83 numero

77.

U. o. 96. l. Et profecto antiquorum Tyrannorum plurimi, ex popularibus hominibus facti sunt.... Tacito... mostra, che più, tosto il favore del Popolo sia

la ruina, che la fortuna de' grandi... dice: Breves et infaustos Romani Populi amores. Egy beragasztott fehér papírszalagon van a jegyzet:

et qui livor eius et odium, unde mortem comparavit non modo in Patrem, verum etiam in filios amicorum profunditur Bonfinius de Ulrico Comite Ciliae decade, 3-libro 8, folio 494, n-30 ad folium 155. in castris natus alitus in sago, dec:3 l:9 folio 507:n, 30:Mihaelis Silagi oratio, non in domo regnatrice sed in ca[m]po.

78.

U. o. 98. l. Don Antonio nel Portogallo sentendo si havere l'applauso del Popolo, subito senza interporvi tempo in mezo se ne valse, e facilmente gli riuscì; eventu statim accipit regnu[m] quamprimu[m] sese a populo Bonfinij l:2, t:841, n 40.

79.

U. o. 102. l. Come siano utili donativi, che si danno a'soldati per arrivare, e mantenersi nel Principato e quando corrompono la militare disciplina.

Selismus paterno imperio potitus magno promisso Ianiceris et Spahoglanis qui sunt praetoriani equites suma pecuniae f:l:23, folio 494, numero 10

80.

U. o. 126. l. ...questi Popoli lontani bisognerà per necessità lasciarli reggere da un ministro...

omissu

81.

U. o. 129. l. ...considero io da che cosa avvenga, che il Signor Iddio volse eleggere la prima volta il Rè, e poi comincio ad andare per successione in Davide; ...egli conosceva cessarre doppo, la prima volta quella difficoltà d'eleggere il Principe.

Sigismundus e silezia in Transilvaniam revertitur et pro principe recipitur f:l:31 f:72 n:2

82.

U. o. 157. l. ...dicendo Tacito: hunc et primum ab infantia educatum in domo regnatrice... è quasi necessario, che i Principi siano allevati in casa di coloro a'quali succedere deono;

Matios ki[rály] fattia Jan[os] kit holto utan kir[al]la akar teni mekeppen tanitotta [ma]lga mel[lett] tartatta vide 54 n folio 169

83.

U. o. 158. l. S'ingannano dunque molti, che favorendo o fratelli, o figli voli del Gran Turco, hanno speranza di porli nell' Imperio Ottomano, perciocche sempre saranno come forestieri, ancorche del Re al sangue rifiutati.

Lattam az Florenciai hercegnel az Török Chaszar fiat nagy gondolatokat forgatni

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

84.

U. o. 169. l. ... dice Tacito: *Serviendum feminae*, mostrando, che sarebbe odioso in un Popolo guerriero, (come quel di Roma), e pericoloso in un Principe nuovo, (come Tiberio), il reggere in compagnia d'una Donna

proinde nih[il] feminar[um] imperio formidolosius et intolerabilius esse Bon = dec = 3, l = 1, fo = 356, n = 10 vide retro 15

85.

U. o. 174. l. Agrippina madre di Nerone ... dubitando per certe parole sentite dir da Claudio ... che volesse dar l' Imperio a Britannico, l' avvelenò: ed essendo morto, fece sparger voci di speranza, per fare Nerone Imperadore:

Sulimani mors occultatur et per celerrimos nuncios Selimo filio nunciatur hic ut se Imperatorem (1 szó áthuzva) successione demonstret ... milites ad depopulandam Ungariam mittit f : l : 23 f : 493 n : 40 vide numerum 6 in foliosonis.

86.

U. o. 177. l. Quelli huomini, che occupano uno Stato altrui, portano gran pericolo mentre stà in piedi la linea de gli antichi Signori; e che modo adoprar debbano per liberarsi da tal pericolo.

Transilvaniae princeps omnes quos suspectos habuit vel delet vel adhuc detinet in carceribus

87.

U. o. 178. l. ... i Romani, finche non fú estinta la stirpe de'Tarquini, stettero sempre in continua guerra

Istvánfi li: V. numero 40 folio 65.

88.

U. o. ... tagliato l'arbore, vi lasciarono una radice, dalla quale pullulò Augusto ... che ... in poco tempo divenne arbore ... grande ...

Murates pullulatis quinque fratribus, Patri succedit f:1:25
f:535 n:40.

89.

U. o. 197. l. Il modo, che deono tenere i Principi per consigliarsi

I: vide de consiliis quae unga[ri] dant Imperatori

90.

U. o. 201. l. ... non dee il Principe aspettar d'essere consigliato, ma sarà meglio, che egli vada investigando i consigli. Doppo d'havere udito il parere de'suoi consiglieri, e dubbio se egli debba dire il suo.

Stephanus J(ósika) miser in carcerem detruditur quia Princeps prime eo capiendo sententiam dixit id... et alii omnes praetextendo eius sententiam ferunt I-li:31 f:715 n 50

...az urak, mikor a maga tanácsi közt vannak magok mondjanak-e voksot avagy nem; és ha mondanak, melykor kell mondani elein-e mindjárt a tanácsnak vagy utolján vagy közepin... Ir nekünk ilyen példát Istvánfi is az mi historicusunk Lib:31. fol:715. mo 50. Mivel a fejedelem első voksot ada Jósika István megfogására miny-nyájan erre hajlának a több tanács is.

Vitéz hadnagy Z. m. 277. l.

91.

U. o. 202. l. ... Gneo Pisone volendo Tiberio dire il suo parere disse: Quo loco censebis Caesar? si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam; si primus, habebo quod sequar.

Mattios k:etiben 8 Resz: f 151. Friderich chaszar ellen valo tanach.

Azért okosan Cneius Piso: Quo loco censebis, Caesar: si post omes, vereor, ne imprudens dissentiam, si primus, habebo sequar... És lásd Bonfinium Part. 38, fol. 151. Mátyás király idejében Fridrich császár ellen való tanácsban ez is ilyen formán vala.

Vitéz hadnagy Z. m. 277. l.

92.

U. o. 217. l. Io credo sia tanto chiaro il pericolo, nel quale per cagione de Generali possono incorrere le Republiche, e Principi...

Comes Cilie Ladislaum adit et corvinum exasperat dolo et fraudibus et Imperator petit Bon: 6 dec. d:3 1:8, f:486 n:10.

93.

U. o. 231. l. ... gli Alimanni ... assignavano tutta la lode de gran fatti proprij a' Principi loro.

Istvanfi lib : 17 folio 240 numero 50 interea Solimanus ut victor[iae] suorum interest ut

94.

U. o. 266. l. Havevano i Niniviti mosso il cuore dal proprio luogo, e'l Signor Iddio con la verga;

Transilvano amore servite.

95.

U. o. 293. l. Quegli più facilmente arriverà all'Imperio, che ... haverà moglie di sangue Regio

semper se in illustri inserere familia conatus est f. lib 20 fol 401 numero 10

96.

U. o. 300. l. ... che è degno d'una dignità, e non la disprezza, del procurarla venendo l'occasione, o pure aspettare, che gli sia offerta.

ultro se offerentem suffecit f: lib 20 fol 408 numero 20 sponte subire volentem F: 1: 31 f 7294 n: 40

97.

U. o. 316. l. ... nullum ex reliquis animalibus homine atrocius atque efferacius fiat, cui si interdum veniam ... id omne dolum, fraudemque existimamus deterior fit.

Basta militum seditione compulsus leva ... etiam iter suscipit f: 1: 34 fo: 821 n: 10

98.

U. o. 328. l. Spurinna essendo in Piacenza alla guardia di quella città, vedendo che i suoi soldati lo volevano sforzare a combattere co' Vitelliani, maggior di numero finse di essere egli dell'istessa opinione (vedendogli) e conducendogli fuori con facilità gli fece accorgere dell'cuore con buone ragioni gli ridusse all'obediienza.

Ha mohach mezein a kiraly igy tetete volna magat mint az sporinna talan elhattak volna az bolond vitezek az ő bolondsagokat.

... az eszes hadnagynak mindenfelé kell lenni történet ellen fel-fegyverkezettnek és késznek néha karddal, néha ésszel, néha ravasz-

*sággal és néha bolondsággal kell előállanunk erre a világi scenára.
Például hozza fel Spurinna hadvezér tettét.*

Vitéz hadnagy Z. m. 281—282. l.

99.

U. o. 333. l. At Romae nondum cognitio, qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicorum motu audito; trepida civitas incusare Tiberium

Ludovicus paludamento coronaque indutus ex dition[e] placat
libro 7. fol: 8 802 numero 10

100.

U. o. 348. l. ...s'accorse Lodovico il Moro, contro il quale sollevandosi l'essercito composto tutto di natione svizzera, gli convenne perder lo Stato e rimaner prigionie.

sed praesidiarii asti[te]rant ex variis ge[n]tibus collecti f. libr.
18 fol 336 numero 40

101.

U. o. 359. l. Lutatio console ... non rifiutò doppo l'haver vinto in Mare i Cartaginesi, la pace offertagli da Amilcare, vedendo restarvi anche molto difficoltà per vincere affatto;

nulla ip ... R ... Matte ... us plus dubitavit habet splendor ...
quam ipsa ... mentio Vaivode Transilvani B ... verba quando
ab ipso defecere Bon: deci lib: 1. fol: 54. m. n: 4.

102.

U. o. 362. l. Romani ... animos, qui nostrae mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus ... neque eos fecundae res extulerunt, nec adversae minuerunt

Sigismundus victus pacem Cesare victore impetrat f: 1: 33
f: 185, n. 10.

103.

ORBINI M.: Il Regno degli Slavi 346. l. ... li successe nel Regno Stefano suo figliuolo ...

Stefano fu figlio del [Szi] Crescimir vide pag. 219.

104.

U. o. Rè Crescimir secondo non ebbe altri figliuoli, che una femina, la quale diede per moglie al rè di Ungaria, che fece figliuoli, et poi furono Rè de'Ungaria.

cioè della linea di Cressimir, ma la linea è pertuti di pro-
[lifico] e svi[lupabile] si facevano Rè e Bani e residevano à
Ungari(a)

105.

ROVILLIO G.: Prima parte del Prontuario de le medaglie ... Costante,
figluolo del ... Heracio, ottenne l'Imperio.

Constantinus in pecunia est

106.

SCHÖDEL M.: Disquisitio historico-politica de Regno Hungariae. 1. l.

imperat necessitas amore patriam cunctis

107.

SIRI V.: Il Mercurio ovvero historia de'correnti tempi. 419. l. Conte di
Soissone ... gettosi ove era più fiero il conflitto: ma nella prima carica colto
d'un colpo di pistola nella faccia, cade ... morto su'l campo.

Il Card. Ric: ha fatto mazzarlo da un suo servitore, al Conte
Soissone che con inganno haveva mandato a servirlo

108.

ZICCATA M.: Il consigliere di stato. 13. l. ... che non conosca il popolo
la libertà, che ritrovasi in un giusto Principato ...

Nusquam libertas gratior extat quam sub Rege pio.

... a gonosz megzabolására jó a félelem a kivel bar máskor is
éljen a magyar, ha Mátyás királyra találhat, mert a szabadságnak
sérülését a király jó volta helyére hozná. Nusquam libertas gratior
extat quam sub rege pio.

Mátyás király életéről Z. m. 332. l.

III. A h a d v e z é r.

109.

ASSARINO L.: Le rivoluzioni di Catalogna. 101. l. E se l'uno de due
nemici sperava nell'arme, e nella virtude; l'altro attendea grand'utile dalla fortuna,
e dalle occasioni.

— bizogna far tutto quell che si puo humanamente far al
soldato il resto lasciar alla fortuna e non lasciar far tutto alla
fortuna e star trascurato

*Osztán édes fiam, az vitéz embernek
Kell valamit engedni a szerencsének.*

Szigeti veszedelem I. ének 43. sz.

110.

BEYERLINCK L.: *Magnum Theatrum vitae humanae*. 6. köt. 221. l.
Sdrinius simulato assensu amicū veterem vel nihil tale domi suae expectantem,
post epulas obtruncavit...

mentire in ultima linea.

111.

ISTHVÁNFI N.: *Historiarum de rebus Ungaricis*. 2. l. Non defuere...
in Stefano militaris prudentiae simul et severitatis...

Comes voltal de nem a io Zrini Miklós

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

112.

U. o. 252. l. Et quum Gabriel Leva, ac Ladislaus Banffius... proelium
spectarent, Gabriel maioris colubrinae hostilis ex oppido emissae ferrea pila
ictus illico discerptus dilaniatusque est; Banffium vero... visceribus illius fae-
datum et fere exanimem famuli in suum tabernaculum detulerunt, qui postea
tamen convaluit.

Banffij nem Zrini modgyara harcolal azért aspergált Gábor vére

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

113.

U. o. 270. l. Inter eas Nicolaus Comes de Zrinio, Illyrici praefectus... erant
hej io Zrini

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

114.

U. o. 271. l. Inter quae disturbia, Petrus Erdodius, una cum Barbara
Puhamia uxore, empta domo, et rebus omnibus eo comportatis Venetias migra-
vit, mansitque ad obitum in ea republica;

Ne[m] voltal the io Zrini Miklos

115.

U. o. 274. l. Bildenstanius iamiam ab hostibus capiendus, relicto equo, in
fossam arcis praealtam insiluit... aberat...

[Zondi] szakalos ha uj nol haja a Nemetnek

116.

U. o. 330. l. Zondius . . . sibi firmum esse animi propositum, honeste potius occumbendi, quam ut ab ipso fraude circumventus in servitute m redigatur . .

Jó Zrini Miklos modgjara cselekszik ez a iambor vitez

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

117.

U. o. 351. l. Nicolaus Comes Zrinianus, Illyrici prorex . . .

Jo Zrinyi Miklos io Ban volt

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

118.

U. o. 417. l. Hanc ad Seccnnum acceptam cladem, Zrinius Comes, Sigheti praefectus eodem tempore, sed diversa in parte Pannoniae hostibus refudit atque reddidit.

Mert ember volt am ez.

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

119.

U. o. 420. l. Nec diu post ad praefecturum Poseganam translatus, Nicolaum quoque Zrinianum qui Sigeto praeerat, in eundem fere modum ad insidias et dolos elicere tentavit ;

he[j] chelek io Zrini

120.

U. o. 421. Sed prae aliis iucundum exterorum oculis spectaculum praebuilt ornatissima equestris ala Georgi Comitis Zriniani, quam Nicolaus Pater tum primum ex ephebis excedentem eo miserat ;

Ez majd szeb készülettel volt mint Draskovics Gáspár es Farkas . . .

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

121.

U. o. 439. l. . . . inter quos Comes Nicolaus Zrinianus, summae claritudinis dux erat, quo nemo regendis exercitibus melior eo tempore atque peritior habebatur.

Kevés egy erdőben egy kakuk.

Közli Széchy K.: id. m. 242. l.

Heában tehát, egy nagy erdőben egy kakuk nem hallik, miny-náján kellene, hogy szentül megtartaná a disciplinát.

Vitéz hadnagy II. r. Z. m. 268. l.

122.

U. o. 453. 1. Verum ille metum et ignaviam inani prudentiae nomine velare solitus, congressum omnem vitandum censuit.

Roz ordinantiad volt

123.

U. o. 493. 1. Babociamque, quam Stephanus Pernessius et Michael Verebelius praefecti, ignobili nefandoque metu consternati vacuum reliquerant, in potestatem redegit quo Sighetanis auxilio praesidioque foret:

Pernezj roz hir ez

124.

U. o. 549. 1. Zrinium arcem, Comitum Zrinianorum domicilium, a qua veluti natali solo, ipsi cognomen ducunt, admotis tormentis expugnavit.

Absens fuit Zrinus

125.

U. o. 550. 1. ... ac Bathorius fuit tuendi cura atque solitudine liberatus, exoptati socii tranquillitate, ac regno recens parto, absque controversia felix ac laetus frueretur.

Zeghenj Batorj Istvan

126.

U. o. 551. 1. Itaque illud opera et studio sumptibusque Caroli principis et Carnorum in territorio Dubociano Comitum Zrinianorum ditionis, inter Colopim, Dobram eſ Mresniciam omnes, e fundamentis erigitur ac Carolstadium nominatur:

Nagi igaz ez

127.

U. o. 629. 1. Palffiusque et Caeteri, qui prodierunt inter pilas volitantes... post monumentum quoddam lapideum sese reduxere, quo in conatu Valentino Balassio impigro iuveni... utrumque femur glande plumbea traiectum est;

hei szegheni Balassi Balint

128.

U. o. ut. 1.

Emer: Berencheni visit, Ban capitur fol 31.

129.

JANSONIUS M.: Mercurius Gallobelgicus. II. k. 207. 1. Comes enim Sereinius habito militum delectu, cum trecentis sclopetarijs, et aliquot turmis equitum Canisia ad novam expeditionem profectus est.

Jo Zrini Gorgj

130.

U. o. 353. l. Prudentiorum omnium erat opinio nisi bellum Belgicum et Gallicum componatur, de reliquijs Regni Ungarici, omniumque Provinciarum conclamatur esse...

Jo[l] kellene meghis felpillantani.

131.

U. o. 402. l. Turcae castra sua seque ad ipsas oppidi fossas promoverunt, aliquot christianos occiderunt.

Militiarum [positus]

132.

RICHELIEU A. et Mazarinus illustres cardinales. Utolsó l.

Deliberationes longae, bonis successibus

Gladiatura non Principum, in arena

Audatia vallum praestet pugnantibus, et omnia cedunt audentibus, nihil non me... resistat.

Est partem victoriae amittere, periculo metuendo.

133.

SCHRENKIUS J. a NOZING: Imperatorum atque archiducum. 4. l. Solimano... fatalem expeditionem in Ungariam suscipiente et Maximiliano secundo Romanorum Imperatore cum Imperii copiis is auxilium adduxit.

sed tamen eventu vestro, fortissima pugna quis fuit!

Hector abit violatus vulnere nullo.

Közli Bibl. Zrin. 28. l.

IV. A g a z d a.

134.

ISTHVÁNFI N.: Historiarum de rebus Hungaricis. 474. l. Querecenius degeneris propositi tenax... misso ad Pertaffum Georgio Melithio Bribiriano e Chrovatia oriundo equitum praefecto...

Zriniek iobagia

135.

U. o. 550. l. Interea... capto ignavia praesidiarum Gosdanseo Zrinianorum comitum oppido, cui argenti fodinae magni emolumenti erant subiectae.

Zriniek baniaja

136.

TANARA V.: L'economia del cittadino in villa. Az első üres lapokon.

Atakban vagion io körvil akirül kellene hozatni otani valo
vészüket kotori Brodar martonnal

Pri kollarichu kozsmache hruske¹

Bednei Uram szoloiebe dravan tul gesztonie igin nagy Ruchich
es santanec szőlőknel lehet oltani Boraih Ruchich nevő szőlőmben
egy fanal tugya haidu istvan. es Orban giurko szternei szőlő mel-
lett nap kelet fele egy szőlőbe igen nagy telelő kortveli, tugia
Haidu Is: Lantos: Barkoci, es Zoborszki.

Csuszich uramnal szegletes almak Spanier megyet, edes apro
kortvély, ismeg oregieb, gozpodsze hruske²

Stari Janos tugya fekete kechke (chöchü) chöchü szőlőt.

Hanczl inos tugya fekete muskotál szőlőt Marpurgban.

Edes almak szkledar alatt.

Terboch Miklosnal Deklesinben Birs. almak

Brodar Marton kotori haidu io tud oltani (Pri) Martinusoi
hegyben tuskan Csorniksagaban Debelec polgarnal nagy filox van.
Tarodi monta.

V. A figyelmes olvasó.

137.

AMMIRATO SC.: Discorsi sopra Cornelio Tacito. 220. l. All' incontro...
appena riconoscano lo scambiamiento della fortuna...

12 fec. h. 5. stefano spaier

A di 18. ung. feb.

138.

BODINI F.: Il Ciro Politico. 158. l. Non vi Sia Principe, ch'acconsenta,
che'l suo ministro... si renda arbitro del suo volere... ma fú ricevuto in corte
per ubbidire al Rè.

Con: Duca olivares

139.

U. o. az utolsó üres lapokon.

descriptio fortunae folio 117-et sequ[enti]

¹ Kollarich Koszmachnál körték.

² Uri = nagy körték.

Fama 124.	fattioni 162.
presagii 136.	fortezza 170.
disprezza 138.	Electio milit[aris] 176.
armor[um] species	transfugae 178.
ordinanza 140.	disciplina 181.
praemio 142.	diversita del comando 182.
castigo 234.	emulatione 184.
vergognia 144.	Essempi
exercitiu[m] 145.	a segreteza 147.
parsimo[n]ia militar[is] 140.	devastatio 203.
familiarita 151.	legatio 206.
..... ⁸	fortificatione
providenza	fuga 207.
curiosita 155.	Bataglia 221.

140.

CARÉANUS H.: De rerum varietate. 321. l. In Peru regione, quod calida sit, oves ad asellorum magnitudinem crescunt...

O bone Card[ane] his maius legi.

141.

U. o. 354. l. Hirundines autem docent pullos suos extra nidum stercus emittere.

Nota

142.

U. o. 507. l. ... viridis autem intensus cum splendore somnos, suavesque : excitant.

suavis somnus

143.

ENYEDI GY.: Az O és Vy Testamentumbeli helyeknek Magyarazattyok. 101. l. Az soltar keonyvbol XLIV avagy XLV.

Salamonról az ő meniegzojeről irattak

144.

GESSNER C.: Historiae animalium. A névjegyzékben. Vincentij Bellva-censis de animalibus libri 7.

Vincen : Belvar

⁸ Olvashatatlan szó.

145.

U. o. Antonius Stuppa Rhaetus

Huius nominis Nicolaus Stuppa D. Phisicus in Ungariam
ann. 1584 venit.

146.

U. o. 70. l. Jecur bovis ustum potumque, ventris et sanguinis profluvium
inhibet, Haly.

medicamentu[m]

147.

U. o. 368. l. Cactus spina est qua humulus ictus inutilia habebit ossa ad
tibias.

Cactus = chomo

148.

U. o. 392. Nebris, pellis est cervi

Nebris, pellis cervj

149.

U. o. 403. l. Colicum remedium... Baccas lauri decem, piperis grana
septem...

Contra Colicam

150.

U. o. 404. l. ...paralysi, spasmo... assus cricius in lepra remedium est

Paralisi spasmo, Lepra,

151.

U. o. Caro ericij salutaris est in phtisi

Phtisi

152.

U. o. 404. l. ...cinis cum oleo... contra abortus

Abortus

153.

U. o. Eos qui carnem ederint, stranguriae morbum contrahere minime posse

Stranguriae

154.

U. o. Haec caro... stillicidia emendat:

Stillicidia

155.

U. o. ...urinam retinet...

urina retineat.

156.

U. o. 405 l. ...ericij salsi... in domo ponatur convenient ad eum pulices..

Ad pulices congregant

157.

U. o. 405. l. ...oculus cum oleo frixus in vasculo reconditur, is liquor somnificus est.

ad conciliandu[m] somnu[m]

158.

U. o. ...lien assus in cibo sumptus lienosum curare fertur

Lien

159.

U. o. 409. l. ...aqua calida perfusus herinaccum corpus explicare

Aqua calida perfusus explicat

160.

U. o. 466. l. Equus celes, qui ab uno sessore agitur...

Celes.

161.

U. o. 481. l. Est Hippicum quatuor stadiorum distantia

Hippicu[m] e stad[iorum] dist[antia]

162.

U. o. 620. l. Glis vero in arboribus et latibulis sylvarum habitat

A. Glis in arboribus. Pelle = lat. sil. l. 2.

163.

U. o. Ericius, limax...

Ericius sundiszno

Limax csigha

164.

U. o. ... myoxum non esse bufonem

Schiurus Eweth *H*

Myoxus. glis 2.

165.

U. o. 701. l. Dens leporinus appositus parti ubi dentes alieni dolent,
sedet dolorem.

contra dolorem dentis

166.

U. o. 707. l. Pulmonem leporis contra dolores oculorum

contra oculos

167.

U. o. Ad caducos, Leporis cor ... cum vino albo da bibere per dies septem

contra caducum morbum

168.

U. o. Leporis fel cum melle mixtum ... oculos clarificat

contra oculos

169.

U. o. 730. l. Coriu super coxam colici suspendatur et cum filo lanae a
lupo laniatae ligetur

contra colicam

170.

U. o. 758. l. ... vestigia eius calcata equis afferant torporem

Vestigia lupor[um] equis torpore afferunt

171.

U. o. Cauda sepulta in domo non involabunt muscae

Cauda

172.

U. o. 785. l. ... lapidis genus, quem linguam serpentis vocant, sudare
fabulantur veneni superventu.

C. Veneni

173.

U. o. Aeliano ... hunc morbum sacrum appellat.
epilepsia

174.

U. o. Ego feliciter aliquando trageam, ex hoc cornu, cum succino ... exhibui.

Trageam cu[m] succino

175.

U. o. 786. l. Et erigetur cornu meum tanquam monocerotis. David (Psalm 92)
Et exaltatu[m] est sicut unicornis cornu meum et senectus etc

176.

U. o. 834. l. De Sorice

B. *H* Pothkán.

177.

U. o. 839. l. Mus Ponticus, nomen a Ponto habet

Mus ponticus et Venetus. Popelicza Idem Varius pegiweth *H*
Armillimus Ranostaj B.

178.

U. o. 840. l. In Lanzerucca varij hermelini, zobelli, martes et alia diversa animalia reperiuntur

Varius, Zobellus, Martes, Hermelinus

179.

U. o. 844. l. De Mure Lassicio

Mus Lassicius B. Lasyba

Armillimus Ranostaj

180.

U. o. 851. l. Iltissus noster ... pisces captat.

Iltissus

181.

U. o. ... mustela nominatur Latinis, Graecis γαλή

Mustela parva, γαλή.

182.

U. o. 852. 1. Illyrijs kolczawa.

Mustella Illiris kolczawa

183.

U. o. 896. 1. Cerebro ovis inuncti oculi aquam patientes iuvantur.

contra oculos

184.

GUICCIARDINI FR.: La Historia d'Italia. 33. 1. ... con le preventioni,
et con le diversioni si vincevano le guerre

preven[t]io[n]e et divers[i]on[e]

185.

GUICCIARDINI FR.: Propositioni ovvero considerationi in materia di cose
di stato. 5. 1. Et quando ti è proposta qualche cosa, che ti dispiace, cerca il
differirla più che tu puoi...

dat tu[um] opus attamen opere non bone

186.

U. o. 10. 1. Nelle cose dell' Economia. il verbo principale è risecare tutte
le spese superflue...

aeconomia

187.

U. o. A betürend végén.

Questo libro fu in prestato à Giov. Batt. a Ravay per amore
dell Ill mo Rev. mo sig. Georgio Drascovito Vescovo di Giovanino
et Conte

188.

HORATIUS Flaccus emendatus. 99. 1. Ad Antonium Julium Ode II. Pinda-
um imitari periculosum esse

Pindarus Thebanus Poeta

189.

U. o. 108. 1. Ad Torquatium Ode VII. Damna tamen celeres reparant
caelestia Lune: Nos ubi decidimus quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus
pulvis et umbra sumus

Róm. királj igaz volt.

190.

U. o. 252. l. Infernis neque enim tenebris Diana pudicum Liberat Hippolytum.
Theseus fia, Hippolite az... Acastus királj felesége.

191.

ISTHVÁNFI N.: Historiarium de rebus Hungaricis 90. l. Prodierat quidem ex humili loco apud Erdodium oppidum Bertoldi Dragffi dicionis, sed qui industria ac laboribus assiduus, obsequisque regnanti Matthiae charus, atque ab eo Jauriensi Sacerdotio donatus.

Origo familiae Erdődjanae NB:

192.

U. o. 100. l. Franciscus quidem in exilio perijt

Hedervarj [egy szó kihúzva] Ferencz szamkivetesbe megh hal

193.

U. o. 104. l. Laurentius... Thomam Bosniacum, suorum militum praefectum cum equitibus utriusque armaturae, ac cohortibus sclopetariorum mature transmisit.

NB Bosnjak nagjattjannak nagjattja volt.

194.

U. o. 184. l. ... quod flumen ... ad Legradum oppidum, in Dravum evoluitur.

Leghrad

195.

U. o. 329. l. ... Achomates ea re irritatus... Lupo brachia et genuum tenus pedes in vestibulo porte decumanae, singulari et plane barbara crudelitate, detruncari et abiici iussit.

Batthianj fogva anagi Attiafi a Török Muzta va ationi oleti...

196.

U. o. 416. l. Bessire equitum... ad Hasanam Fiecci praefectum, cui Prodivotio cognomen erat... mittitur...

Predo[m]inio

197.

U. o. 432. l. ac Gregorius Vincius, lepidus nec ineptus scurra, a militibus Deligecius vocatus, Despotanis caesus est:

Vinczi Gergelj

198.

U. o. 450. l. Non longe aberat Erdodium, quae arx cum compluribus aliis, olim illustris Dragffiorum familiae erat ;

Erdődij. Dragffij Jobbagja elejére

199.

U. o. 451. l. Joannes Gionius . . . acerrimus equitum ductor.

(Jano) Janos

200.

U. o. 452. l. Sulimanus . . . arcem Crupam quae eo tempore a Nicolao Comite Zriniano obtinebatur, obsidione cingere decrevit.

Krupa Zrinieke volt

*Bosznai főbasa Musztafa azonban
Érkezék szép haddal császár táborában
Hires vitéz vala ez Horvátországban,
Mert erővel bémene Krupa várában.*

Szigeti veszedelem. III. é. 4. sz.

201.

U. o. 457. l. . . . Johannique Gionio in mandatis dedit.

(egy szó áthúzva) Janos

202.

U. o. Ladislaus Querecenius a Giula quingentos equites adduxit.

Kerechenj

*Harminckétezer török megszállá Gyulát
Kerecseni László volt benne kapitány.*

Szigeti veszedelem II. é. 54—55. sz.

203.

U. o. Johannes Gionius Ungarorum praefectus

[1 s z ó á t h ú z v a] Janos

204.

U. o. 460. l. Caralicocius Orpha audita celeberrima Georgii Thurii fama, ac rebus praeclare gestis in Pannoniam eius videndi causa venerat, Valentinum ad singularem pugnam provocavit.

Ennek a trefa meg telljessedet volt es ugya valoba meghsebesedet volt.

205.

U. o. 476. l. Francisco Tahio, quod regii in Ungaria stabuli magister habebatur...

Lovazmester tiztj

206.

U. o. 480. l. ...duce Matthaeo Sexudio peditum praefecto...

Zechodij

207.

U. o. 482. l. Ex numero equitum sunt dimicantes Martinus Bosniacus...

Bosniak Marto[n]

208.

U. o. 492. l. Franciscus Tahius, castrorum magister

Lovazmester tizthj

209.

U. o. 494. l. Petrus Queglevitius

Keglievich

210.

U. o. ...arcem Berzentiam a Clemente Salaio vacuum relictam...

Zalay Janosne ...⁴ Zriniekel Pactus volt

211.

U. o. Petrus Queglevitius

Keglievich

212.

U. o. 511. l. ...per Stephanum Quenderesium Cassoviae confictes

Kenderessij

213.

U. o. Duditus amore puellae e Gynaeeo Reginae inflammatus, a vera religione desciscit.

Pispók neheztel volna megh merth ne[m] szabad volth a...⁵

⁴ Olvashatatlan szó.

⁵ Olvashatatlan szó.

214.

U. o. 520. l. ... in eo stirps Zapoliana ab Emerico Diaco Stephani Palatini germano fratre ducta ... ad tantas opes et divitias extulerat.

Zapoliaijak veghe

215.

U. o. 548. l. Vitus Clecovitius, gravi vulnere in frontem accepto et Georgius Jancovitius et complures alii, eandem fortunam subeunt:

Jankovjch

216.

U. o. 556. l. ... Franciscus Pettendus Zriniani Comitis eques capit Petendi Ferencz

217.

U. o. 564. l. ... pennisulam illam, quam Dravus et Mura (hanc olim Savariam dictam fuisse ...) a Gracio et Petovione ... efficiunt, invasit

Murakoz Savarja egikoro[n] hivattatot

218.

U. o. 623. l. ... trium lupinorum dentium...

lupor[um] meo iuditio

219.

JANSONIUS D. M.: Mercurius Gallobelgicus. II. k. 53. l. ... et iuxta aggerem, cui nomen Stopasch castra metatus est:

Sosto

220.

U. o. III. k. 1. l.

pag. 260. Disputatio de coena qui in Ungaria instituta fuit (1)

pag. 363. Vide miracula sup[er]stitionis plena et mendacijs artificioso consocionata

Inundacio aquarum anno 95. pag. 142.

(1) *Mátyás megvendéglé a több királyokat. Mely nagy volt az ő providentiája, hogy oly méltóságosan tarthatta őket és királyi módra.*

Mátyás kir. élete. Z. m. 346. l.

221.

U. o. 2. l. ... via deflexerunt ... sectam ex sexta,

Primam fu Jansoni sui 514 qalis...

222.

U. o. 20. l. . . . tum nuper usu venit Samueli Huberi, Theologiae Lutheranae professori Wittenbergensi . . . tumore discipline inflatus . . . peculiarem coepit promulgare doctrinam.

sed toto coelo erras

223.

U. o. 26. l. . . . cum itaque adhuc milites habeat suo imperio obediētes orat Archiducem, ut locus sibi assignetur, in quo lassa suorum corpora nonnihil refici possent:

Giori kirali kepe

224.

U. o. 27. l. Hoc vero anno multi hac rei novitate exciti, ad hunc puerum confluxere, et verum esse, quod fama vulgaret oculari inspectione cognoverunt.

ego non credo

225.

U. o. 36. l. Quod cum accepisset comitia Clausenburgum indicit.

Colosvar

226.

U. o. 38. l. Historiarum hoc loco referam non minus horrendam, quam admirandam:

NB. Non est ridiculus vera fiat vel quis credat vel non

227.

U. o. 71. l. Legatum comitabantur Ferdinandus et Maximilianus Archiduces Austriae . . .

Bochkay Istva[n] követ es leanjkerő

228.

U. o. 78. l. Paucis ante diebus testamentum condiderat, in quo heredem instituit Basilicam S. Mariae Maioris :

quia eam amabat

229.

U. o. 81. l. . . . cum tertio Cornoysius Caspar in agro Julensi considebat . . .

Cornis

230.

U. o. 207. l. . . . Novae Zemlae . . .

Uj föld

231.

U. o. 367. l. Visegradum redit in Caesareorum potestatem
Visegrad

232.

U. o. 387. l. Nullis hac in re provincijs Regnis, parcerent.
Penz elegség

233.

U. o. III. k. 2. r. 113. l. Transsylvanus Togaium se recepit :
Tokaj

234.

LEONI G. B.: Vita di Francesco Maria di Montefeltro della Rovere 114. l.
Paulus Jovius aliter certet

235.

U. o. 228. l. ... filia prior metu tormentorum crimen confessa est :
Fabula visu digna

236.

LONICERII PH.: Chronicorum Turcicorum. 4. l. ... mox Justiniano
pactis haud stante rescissa fuit...

Principes non (haut) foedifragi

237.

U. o. 5. l. Nicephorus ...
Nicephorus fil[i] tributarius

238.

U. o. 10. l. ... magnam Bythinae partem subegit, Prussiamque, imperij
sui sedem constituit...

Res gestae

239.

MALVEZZI V.: Discorsi sopra Cornelio Tacito. U. o. 45. l. Carlo Ottavo
haveva intentione di muovere guerra a Baisetto Gran Turco...

vide 10 retro (lib)

240.

U. o. 132. l. ... ut pluribus munimentis insisteret ... tirò inanzi Marcello,
inalzò Marco Agrippa...

comus

241.

U. o. 142. l. Non ci maravigliamo dunque, se Tacito dice, che Augusto si lasciò aggirare dalle donne...

retro vide 11

242.

U. o. 188. l. Perseo fece morire colui, che era stato ministro della morte di Demetrio; Ed Ottone tutti quelli, che furono ministri della morte di Galba.

vide retro n. 13. item n. 16. suos inimicos per item 17.

243.

U. o. 229. l. ...un Politico... dà l'esempio di Venetia, i quali havendo per loro capitano Bartolomeo d[la Bergamo]...

Alviano d'Alviano

244.

U. o. 259. l. L'allevare i successori bene, sarà di molto honore a Principi; e caso che non riescano con quelle virtù, che si ricercano in un Principe...

caso vide 8 : avanti

245.

U. o. 334. l. E... buonissima ragione il tentar prima tutte le maniere, avanti che il Principe esponga la sua Maesta ne'tumulti;

vide retro : 14

246.

U. o. 361. l. ...tunc fracta Phanae ferocia, Aetolisq :

Istvanfi n 20 es 30

247.

MONTMORENCY F.: Cantica. l.

Ex lib[ris] Nicolaj Comitis p[er]petii a Zrin

248.

ORBINI M.: Il regno degli Slavi. 12. l. Ma (Giovanni Aventino al 1. lib. de Boij) mostra apertamente, che questi furono gli Slavi...

un altro Dottore

249.

U. o. 15. l. Una andò verso Settentrione, secondo che riferisce (David...)

un dott[o]re

250.

U. o. 53. l. Adoravano il vento ... chiamandolo Dogoda, o Pochvist
Dogoda abo Pochvista

251.

U. o. Pochvist o Pochviscel disse
Pochviscill

252.

U. o.

Jesse	Jovis	Dzidzilia	Venus
Leda	Mars	Zievana	Diana
Nya	Pluto	Marzana	Ceres

253.

U. o. 96. l. La quel cosa affermano molti et gravi auttori* (fra quali c'è
Reinere Reinerio nel trattato delle genti Henete ... Ove) dice ...

* et dicono

254.

U. o. 123. l. Io non mi maraviglio, di vedermi essere caduto in un punto
di felicità in miseria, conosciuta l'instabilità ...

delle cose humane

255.

U. o. 177. l. I quali havendo vinto l'Ilirico ... come scrive* (Giovanni
Aventino al secondo libro)

* un dott[o]re

256.

U. o. 253. l. Del che sendosi aveduto Rè Milutino, lo fece abbacinare ...
accecare

257.

U. o. 354. l. Et fatto ciò (con quel)lo* (communicava il) popolo ...

* dallo

258.

U. o. 403. l. Ma Lamberto Schaffnaburgese (et Giovanni ... vogliono)*
che in Bataia cominciassero il Regno nella Francia ...

* vole

259.

U. o. 407. l. Martino Rè è chiamato da'Scrittori Greci Mustago (et Giovanni*...) lo chiama Ormortag

* et un altro dott[o]re

260.

PALLAVICINO SFORZA: Istoria del concilio di Trento. I. k. 310. l. Onde questi unironsi con lui à Smalcalda e* dopo haverla deliberata, egli à nome comune la diede in iscritto...

* per tener consiglio della risposta

261.

II. k. 20. l. Cessa il bisogno di purgar gli animi de' Lettori con si sollecita medicina onde il trasporteremo al fine* dell' Opera; ove la preceduta lezione il renderà loro più chiaro e così più caro

* di ciascun costume

262.

U. o. 118. l. Tutto ciò scrisse il Legato a (Clemente).

Leone

263.

U. o. 355. l. ... qualunque Concilio il quale si fosse adunato, non (poteva*) mai più che la chiesa

* ha[v]rebbe potuto

264.

U. o. 361. l. ... se l'Ambasciadore comunicarlo al suo Re, se'l facesse ridire dall' orator Francese residente apresso (l'Imperador medesimo*)

* Imperadore stesso

265.

U. o. 366. l. ... e ritardata da Giovanni per le ragioni che nel processo dell (opera*) soggiugneremo

* Istoria

266.

U. o. 390. l. ... in Lombardia era (Carlo Imperadore*) per occasione della prossima guerra

* Rè Fran[ces]co

267.

U. o. ... et onde il Rè Francesco dovea passare ... in Ispagna.
Carlo Imp[eradore]

268.

U. o. 488. l. ... la cui egualità alla passion de Cesarei compariva (parzialità)
inegualita eguale inìguita

269.

RICHELIEU A. et Mazarinus illustres cardinales. Két első üres lapon.

Connubialis Amor de Muliebre fecitt Apella et sic factus
homo, qui fuit ante Diabol. De secretis libri XVII. Joannes Puherus
Basiliensis

270.

ROO G.: Annales rerum belli domique ab Austriacis Habsburgicae gen-
tis principibus. Cimplapon.

Homo homini Deus

271.

U. o. 12. l. Presul Henricus ... procedit
vid. mf. fol. 40.

272.

U. o. 15. l. Rudolpho ... nuncium in castra primum adfert Henricus Pap-
penheimensis,

Comes Zollenensisq'sed in germanum versione adiuta

273.

U. o. 16. l. Pontifex ... corona suscepta ad liberandos a Barbarorum
immanitate christianos in Asiam proficisceretur

200000 coronator[um]

274.

U. o. 40. l. Rudolphus tum genero Egram oppidum ... in dotem filiae
concessit.

vid. sup. fol. 12.

275.

U. o. 52. l. Paratur aries ferro praemunitus, cuius insultum Hungari ...
eludebant ...

astus singularis cu[m] ariete

276.

U. o. Albertus Gunsium oppidum . . . oppugnat

Gunsiu[m] expugnat

277.

UFFANUM TH. de Archeley. I. k. 1. l. Und komt diese teuffellische invention her von einem vorwitzigen Mönch Deutscher Nation dessen Name zu seinem unglück gleichsam bey allen verschwiegen wird . . .

Sibaris curabat ita in cronica Gregorij Pető.

F Ü G G E L É K.

1. A jegyzetelt könyvek.

Ammirato Scipione: Discorsi sopra Cornelio Tacito. Venetia 1607. IV. 11. — Bz. 283; ¹ 220, (137).²

Assarino, Luca: Le revolutioni di Catalogna, divise in quattro libri. Bologna. 1648. II. 25. — Bz. 197.; A címlapon (1, 2), 101 (109), 109 (24), utolsó l. (3).

Beyerlinck, Laurentius: Magnum theatrum vitae humanae. Lugduni. 1656. 8 vol. VI. 28—32. Bz.; 6. 221 (110).

Bisaccioni, Maiolino: Sensi civili sopra il perfetto capitano di H. D. R. Venetia. 1642. V. 22. — Bz. 188.; A címlapon (4).

Boccalini, Traiano: De Ragguagli di Parnaso. Venetia. 1637. IV. 31. — Bz.; 75. (5, 6).

Bonfinius, Antonius: Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia. Hanoviae, 1606. III. 28. — Bz. 264.; A fedőlap belső felén (25), 274 (26), 275 (27), 276 (28, 29), 277 (30), 359 (31), 494 (32), 519 (33), 569 (34), 647 (35).

Bonini, Filippo Maria: Il Ciro politico. Venetia. 1648. IV. 35. — Bz. 348.; Címl. (7), 5 (36), 158 (138), utolsó l. (139).

Cardanus, Hieronymus: De rerum varietate. Basileae. 1557. XI. 19. — Bz. 396.; 321 (140), 354 (141), 507 (142).

Caussino, Nicolo: La corte santa. Trasportata dal francese dal Sig. Carlo Antonio Coccastello. Venetia. 1637. S. N. — Bz. 189.; Két ut. (8).

¹ Az első Zrinyi saját kezétől származó, a második a zágrábi Zrinyi-könyvtár mai katalógus-számozását feltüntető jelzet.

² Az első szám a lapot jelöli, míg a második zárójel között sorszámozásunk szerint utal a jegyzetre, mely ott található.

Costo, Tomaso: *Le otto giornate del Fuggilozio ove da otto gentilhuomini e due donne si ragiona delle Malizie di femine e trascuragini di mariti: schiocchezze di diversi; detti arguti, fatti piacevoli, e ridicoli; malvagità punite; inganni maravigliosi; detti notabili; fatti notabili et esemplari con molte bellissime sentenze di gravissimi autori che tirano il lor senso a moralita Venetia. 1620. S. N. — Bz. 220.; ut. (9).*

Enyedi Gyeorgy: *Az O es Vy Testamentumbeli helyeknek, mellyekből az Háromságról való tudománt szokták állatni, Magyarazattyok. Colosvárbán. 1619. S. N. — Bz. 275.; 22 (37), 86 (38), 101 (143), 369 (39), 434 (40), 589 (41), ut. (42).*

Gaddius, Jacobus: *De scriptoribus non ecclesiasticis. graecis, latinis, italicis. Florentiae. 1648. III. 66—67. — Bz. 363.; I. köt. végén (10).*

Gessner, Conradus: *Historiae animalium Lib. I. de quadrupedibus viviparis. Tiguri. 1551. S. N. — Bz. 115.; A névjegyzékben (144, 145), 70 (146), 368 (147), 392 (148), 403 (149), 404 (150), 151, 152, 153, 154, 156), 405 (157, 158), 409 (159), 466 (160), 481 (161), 620 (162, 163, 164), 701 (165), 707 (166, 167, 168), 730 (169), 758 (170, 171), 785 (172, 173, 174), 786 (175), 834 (176), 839 (177), 840 (178), 844 (179), 851 (180, 181), 852 (182), 896 (183).*

Guicciardini, Francesco: *La Historia d'Italia. Di nuovo riveduta et corretta per Francesco Sanseverino. Genua. 1636. II. 30. — Bz. 289.; 4 (43), 5 (44), 7 (45), 9 (46), 19 (47), 33 (184), 63 (48), 85 (49).*

Guicciardini, Francesco, Lottini G. Francesco, Sansovini M. Francesco: *Propositioni ovvero considerationi in materia di cose di Stato sotto titolo di Avvertimenti, Avvedimenti civili et concetti politici. Vinegia. 1583. IV. 18. — Bz. 273.; 5 (185), 10 (186), a betürend végén (187).*

Horatius, Flaccus emendatus Scarsum excuse Theod. Pulmanni Craneburgii in eum annotationes. Antwerpiae. 1577. VII. 35. — Bz. 354.; 99 (188), 108 (189), 2527 (190).

Isthvánfi, Nicolaus Pannonius: *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Coloniae Agrippinae. 1622. III. 30. — Bz. 366.; 2 (111), 90 (191), 100 (192), 104 (193), 184 (194), 252 (112), 270 (113), 271 (114), 274 (115), 329 (195), 330 (116), 351 (117), 416*

(196), 417 (118), 420 (119), 421 (120), 432 (197), 439 (121), 450 (198), 451 (199), 452 (200), 453 (122), 457 (201, 202, 203), 460 (204), 474 (134), 476 (205), 480 (206), 482 (207), 492 (208), 493 (123), 494 (209, 210, 211), 511 (212, 213), 520 (214), 548 (215), 549 (124), 550 (125, 135), 551 (126), 556 (216), 564 (217), 623 (218), 629 (127), ut. (128).

Jansonius D. M. Mercurius Gallobelgicus sive rerum in Gallia et Belgio potissimum Ungaria quoque Germania, Polonia, Hispania, Italia, Anglia aliisque Christiani orbis regnis et provinciis ab anno 1593. usque ad annum 1595. gestarum. Col. Agr. 1595. 2. vol. III. 60. — Bz. 79.

... Ungaria quoque Transylvania, Turcia, Polonia, Germania, Italia, Hispania, Anglia, aliisque Europae regnis et provinciis ab anno 1594. usque ad annum 1596. gestarum. Col. Agr. 1596. 3. vol. III. 60. — Bz. 79.

... Hispania quoque Italia, Anglia, Germania, Ungaria, Transylvania vicinisque locis ab anno 1603. usque ad annum 1607. gestarum. Francofurti. 1613. 5. vol. III. 61. — Bz. 79.

II. köt. 53 (219), 165 (50), 207 (129), 353 (130), 402 (131). III. köt. 1. (220), 2 (221), 20 (222), 26 (223), 27 (224), 36 (225), 38 (226), 54 (51), 60 (52), 63 (53), 71 (227), 78 (228), 81 (229), 85 (54), 90 (55), 93 (56), 113 (57), 207 (230), 364 (58), 365 (59), 367 (231), 387 (232). III. köt. 2. rész 5 (60), 49 (61), 78 (62), 113 (233), 136 (63). V. köt. címl. (64), 92 (65), 387 (66), 829 (67), 847 (68).

Leoni Gio Battista: Vita di Francesco Maria di Montefeltro della Rovere III. Duca d'Urbino. Venetia. 1605. III. 21. — Bz. 160.; 114 (234), 136 (69), 228 (235).

Lonicerus, Philippus: Chronicorum Turcicorum. Francofurti ad Moenum. 1578. 2. vol. III. 25. — Bz. 18.; 4 (236), 5 (237), 10 (238).

Malvezzi, Virgilio: Discorsi sopra il Cornelio Tacito: Venetia. 1635. IV. 12. — Bz. 285.; Az első öt üres lapon (70), 41 (71), 44 (72), 45 (239), 50 (73), 53 (74, 75), 95 (76), 96 (77), 98 (78), 102 (79), 126 (80), 129 (81), 132 (240), 142 (241), 157 (82), 158 (83), 169 (84), 174 (85), 177 (86), 178 (87, 88), 188 (242), 197 (89), 201 (90), 202 (91), 217 (92), 229 (243), 231 (93), 259 (244), 266

(94), 293 (95), 300 (96), 316 (97), 328 (98), 333 (99), 334 (245), 348 (100), 359 (101), 361 (246), 362 (102).

Marino: L'Adone, poema con gli argomenti del conte Fortuniano Sanvitale et l'allegorie di don Lorenzo Scoto. Venetia. VIII. 15. — Bz. 143.; Ut. (11, 12).

Montmorenci, Franciscus: Cantica. Viennae. 1632. VII. 33. — Bz. 101. 1 (247), ut. (13).

Orbini, Mauro: Regno degli Slavi. Pesaro. 1601. III. 46. — Bz. 392.; 12 (248), 15 (249), 53 (250, 251, 252), 96 (253), 123 (234), 177 (255), 253 (256), 346 (103, 104), 354 (257), 403 (258), 407 (259).

Ortelius, Abrahamus: Theatrum orbis terrarum. Antverpiae. 1584. VI. 11. — Bz. 7.; ciml. (14).

Pallavicino, Sforza: Istoria del concilio di Trento. Roma. 1656—1657. 2. vol. II. 35—36. — Bz. 369.; I. köt. 310 (260), II. köt. 20 (261), 118 (262), 355 (263), 361 (264), 366 (265), 390 (266, 267), 488 (268).

Pellicciari, Bartolomeo: Avvertimenti in fattioni di guerra. Venetia. 1619. V. 19. — Bz. 174. ut. (15).

Richelieu et Mazarinus illustres cardinales, regum Franciae Ludd. XIII. et XIV. consiliarii intimi, sive secretissima instructio et historia universalis ab anno 1624. usque ad haec tempora. Francofurti ad Moenum. 1652. IV. 26. — Bz. 204.; két első üres lapon (269), ut. (132).

Roo, Gerardus: Annales rerum belli domique ab Austriacis Habsburgicae gentis principibus a Rudolpho primo usque ad Carolum V. gestarum. Oeniponti. 1592. II. 41. — Bz. 377.; ciml. (270), 12 (271), 15 (272), 16 (273), 40 (274), 52 (275, 276).

Rovillio, Guglielmo: Prima parte de le medagle de piú illustri et fulgenti huomini et donne dal principio del mondo insino al presente tempo, con le lor vite in compendio raccolte. Lione. 1553. I. 159. — Bz. 295.; 112 (105).

Schödel, Martinus: Disquisitio historico-polotica de regno Hungariae. Argentorati. 1630. III. 35. — Bz. 25.; 1 (106).

Schrenkius, Jacobus a Nozing: Imperatorum regum atque archiducum, principum nec non comitum, baronium, nobilium, clarissimorum virorum imagines. Et rerum ab ipsis gestarum descrip-

tiones, quorum arma in Ambrosianae arcis armamentario conspiciuntur. Oeniponti. 1601. S. N. — Bz. 1.; a boritékon (16), 4 (133), 76 (17).

Siri, Vittorio: Il Mercurio ovvero Historia de correnti tempi. Casale. 1644—47. 2. vol. II. 21—22. — Bz. 51.; 1 (18, 19), 419 (107).

Tanara, Vincenzo: L'economia del cittadino in villa. Libri VII. Bologna. 1651. X. 10. — Bz. 159.; az első üres lapokon (136).

Torre, Raffaele: Astrolabio di stato da raccogliere le vere dimensioni de i sentimenti di Cornelio Tacito ne'gl'annali e sia Instruttione. Venetia. 1647. IV. 12. — Bz. 55.; az ex libris alatt (20), címl. (21).

Uffanum Diecum: Archeley das ist gründlicher und Eygentlicher Bericht von Geschütz und aller zugehör, beneben ausführlicher Erklärung was einem Generali oder Obersten über das Geschütz beydes in einem Lager und in einem belägerten ort oblige und befohlen. Frankfurt. 1614. V. 20. — Bz. 13.; 1 (277), ut. (22).

Vectigal regium reformatum. Viennae. 1656. S. N. — Bz. 389.; ut. (23).

Ziccata Mutio: Il consìgliere di stato ovvero raccolta delle considerationi più generali intorno al meneggio de publici affari. Venetia. 1646. IV. 12. — Bz. 303.; 13 (108).

2. P á r h u z a m o k.

Szigeti veszedelem.		I. ének 43. szakasz	109.	jegyzet
	II.	" 54.	" 202.	"
	III.	" 4.	" 200.	"
	VI.	" 48.	" 34.	"
Vitéz hadnagy.	I. rész IV. discursus		215. lap	46. jegyzet
	II. " Aphorismi supra C. Taciti analium liber	I. 9.	226.	" 47. "
		I. 9.	227.	" 2. "
		I. 11.	228.	" 69. "
		I. 14.	231.	" 5, 26. "
		II. 5.	{ 281. "	98. "
			{ 282. "	
		XI. 43.	268.	" 121. "
		XV. 60.	277.	" 90, 91. "
		XV. 60.	{ 293. "	24. "
			{ 295. "	
	III. rész	52.	325.	" 17, 4. "
Mátyás király életéről való elmélkedések.			329.	" 70/8. "
			332.	" 108. "
			336.	" 70, 12. "
			345.	" 63. "
			346.	" 220. "
			360—361.	" 35. "
Az török áfium ellen való orvosság.			379.	" 70, 8. "
Zrinyi levele II. Rákóczi Györgyhöz: Széchy K. id. m.				
	Függelék. III. kötet	262.	" 32.	"

3. Irodalom.

- Arany János*: Zrinyi és Tasso. Hátrahagyott prózai dolgozatok. Budapest, 1889.
- A Zrinyi-könyvtár*. Irodalomtörténeti Közlemények, 1894. évf. 119—121. lk.
- Beöthy Zsolt*: Zrinyiász és irodalomtörténetírásunk. Irodalomtörténet, 1915. évf.
- Biró Bertalan*: Zrinyi Miklós prózai munkái. Budapest, 1913.
- Borkowsky, Ernst*: Aus der Zeit des Humanismus. Jena, 1905.
- Burckhardt, Jakob*: Die Kultur der Renaissance in Italien. Leipzig, 1928.
- Cserép József*: Zrinyiászunk Tasso és Vergil világításában. Figyelő, 1889. évf.
- Erdélyi Pál*: Bibliotheca Zrinyiana. Magyar Könyvszemle, 1893. évf.
- Ferenczi Zoltán*: Zrinyi Az Török Áfium Ellen Való Orvosság című művének forrásai. Egyetemes Philológiai Közlöny, 1917. évf.
- Zrinyi és Busbequius. Akadémiai Értesítő, 1917. évf.
- Még egyszer Zrinyi és Busbequius. Akadémiai Értesítő, 1918. évf.
- Horváth János*: Barokk ízlés irodalmunkban. Napkelet, 1924. évf.
- Imre Sándor*: Az olasz költészet hatása a magyarra. Irodalmi tanulmányok. Budapest, 1897. II. köt.
- Jóó Tibor*: Zrinyi történetiszemlélete és a barokk. Századok, 1932. 66. évf. 7—8. szám.
- Kanyaró Ferenc*: Zrinyi a hadíró. Figyelő, 1886. évf.
- Montecuccoli és Zrinyi vitája. Történelmi Tár, 1887. évf.
- Bibliotheca Zrinyiana. Egyetemes Philológiai Közlöny, 1893. évf. 421--429. lk.
- Kardos Tibor*: Zrinyi a költő a XVII. század világában. Budapest, 1932.
- Kastner Jenő*: Humanizmus és régi magyar irodalom. Győri Szemle, 1933.
- Egyetemi előadások Machiavelliről. 1929—30. tanév. I. félév.
- Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc*: G. Zrinyi Miklós munkái. Pest, 1852.
- Király György*: Zrinyi és a renaissance. Nyugat, 1920.
- Kőrösi Sándor*: Zrinyi és Machiavelli. Irodalomtörténeti Közlemények, 1902. évf.
- Az Áfium és Busbequ. Magyar Figyelő, 1918. évf.
- Az Áfium vitás pontjai. Akadémiai Értesítő, 1918. évf.
- Majláth Béla*: Zrinyi a költő könyvtára. Akadémiai Értesítő, 1891. évfolyam 400—415. lk.
- Négyesy László*: Zrinyi Miklós gróf. Kisfaludy Társaság Nemzeti Könyvtára. Budapest, 1914. I. köt.
- Zrinyi prózai munkáinak új kiadása. Budapesti Szemle, 1920. évf.
- Pauler Gyula*: Zrinyi Miklós és Montecuccoli Rajmond. Budapesti Szemle, 1867. évf.
- Pethő Sándor*: Zrinyi és Machiavelli. Budapesti Szemle, 1910. évf.
- Pintér Jenő*: Magyar irodalomtörténete. 3. köt. Budapest, 1931. 377—444. II.

- Rónai Horváth Jenő*: Gróf Zrinyi Miklós a költő és hadvezér hadtudományi munkái. Budapest, 1891.
- Gróf Zrinyi Miklós hadtudományi elvei. Hadtörténelmi Közlemények, 1889. évf.
 - Montecuccoli és Zrinyi vitája. U. o. 1889. évf.
 - Montecuccoli és Zrinyi közt folyt vita iratai. U. o. 1890. évf.
- Salamon Ferenc*: Zrinyi a költő. Koszoru, 1863. évf.
- Az első Zrinyiek. Pest, 1865.
 - Irodalmi tanulmányok. I. köt. Budapest, 1889.
- Sántai Mária*: Zrinyi és Marino. Budapest, 1915.
- Szász Károly*: A világirodalom nagy époszai. II. köt. Budapest, 1882.
- Széchy Károly*: Gróf Zrinyi Miklós. Magyar Történelmi Életrajzok. 5 köt. Budapest I. köt. 1895. II. köt. 1898., III—IV. köt. 1900., V. köt. 1902.
- Takáts Sándor*: Szegény magyarok. I. fejezet: Zrinyiek és a Muraköz. Budapest, 1927.
- Thienemann Tivadar*: Irodalomtörténeti alapfogalmak. Pécs, 1931.
- Thuri József*: A Zrinyiász. Irodalomtörténeti Közlemények, 1894. évf.
- Toldy Ferenc*: A magyar költészet története. Pest, 1867.
- Tolnai Vilmos*: A Szigeti Veszedelem alapeszméjéről. Budapest, 1915.
- Adalék a Zrinyiász forrásaihoz. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1908. évf.
- Waldapfel Imre*: Humanizmus és nemzeti irodalom. Irodalomtörténet. XXII. évf. 1—2. szám.
- Weisbach Werner*: Der Barock als Kunst der Gegenreformation. Berlin, 1921.

4. Conclusioni.

Niccolò Zrinyi (1620—1664) è uno dei più grandi poeti e condottieri ungheresi, sul cui sviluppo spirituale la cultura italiana ebbe un'influenza decisiva. I suoi poderi s'estendevano fino alle coste del mare adriatico, ma soprattutto la sua educazione ricevuta dai gesuiti e le impressioni del viaggio a Roma fatto nel 1636 assicurarono il suo continuo contatto con la vita spirituale italiana del suo tempo. Egli leggeva con grande fervore particolarmente opere italiane di storia, di politica, di scienza militare e di poesia. I suoi idilli risentono l'influsso del Marino, il grande poema epico, *Szigeti veszedelem* (L'assedio di Sziget), mostra quello del Tasso, dell'Ariosto e del Marino. Nelle sue opere di prosa invece si riflette il pensiero di Niccolò Machiavelli.

La biblioteca dello Zrinyi si è conservata fino ad oggi e si trova nella biblioteca universitaria di Zagabria. Parecchi libri, di cui do l'elenco nell'appendice sono pieni di postille. Il mio compito era quello di pubblicare e di spiegare le annotazioni. Ho cercato di dimostrare, che in esse si rispecchiano le stesse idee in parte del rinascimento e in parte del seicento, che si manifestano nelle opere del grande scrittore. Mediante confronti precisi spero di essere riuscita a dimostrare come dai singoli pensieri scritti in margine ai suoi libri si siano sviluppate intere riflessioni o immagini poetiche nelle opere letterarie, storiche o di scienza militare dello Zrinyi.

